

Заір
Пауло Коельйо

«Заір» – роман, насичений почуттями, емоціями, філософськими роздумами про кохання і протистояння із власним Я...

Головний герой втрачає кохану. Тепер він понад усе прагне свободи – від свого болю й від своєї любові. Але для людського серця така свобода обертається на згубну лунку пустку... І нарешті, відмовляючись вірити у смерть дружини, відчайдушно намагаючись позбутися самотності, герой розуміє: його кохання настільки сильне, що він може загинути. Треба вижити – і вистояти в сутичці із власним серцем, загасити спогади про минуле щастя, подолати примари, створені власним розумом...

Пауло Коельйо

Заір

У машині я їй сказав, що дописав останнє речення чорнового варіанта книжки. А коли ми почали підійматися на ту гору в Піренеях, яку вважаємо священною і де нам уже доводилося переживати незабутні хвилини, я запитав у неї, чи не хоче вона знати, якою є центральна тема книжки або принаймні, як я її назвав; вона відповіла, що їй дуже хотілося б про це запитати, але з поваги до моєї праці вона ні про що не запитувала, тільки дуже раділа тому, що я нарешті її написав, – дуже раділа.

Я сказав, як вирішив назвати книжку і яка її центральна тема. Ми йшли далі мовчки, а коли дійшли до повороту, то почули шум; вітер наближався, він летів на нас, і під його шум гора показувала нам свою магію і свою могутність.

А потім пішов сніг. Я зупинився й замилювався цією хвилиною: летючими сніжинками, сірим небом, лісом і нею, що була поруч. Нею, яка була поруч мене завжди.

Я хотів їй сказати вже тоді, але потім подумав, що нехай вона ліпше довідається про це, коли почне гортати сторінки книжки. Цю книжку я присвячую тобі, Кристино, дружино моя.

Автор

О Маріє, зачата без гріха, молися за нас, тих, котрі звертаються до тебе.

Амінь

Котрий з вас чоловік, мавши сотню овець і загубивши одну з них, не покине в пустині тих дев'ятидесяти й дев'яти, та й не піде шукати загинулої, аж поки не знайде її?

Від Луки 15:4

Коли відпливатимеш до Ітаки,
то нехай твоя подорож триватиме довго,
наповнена пригодами й пізнанням.

І не бійся ані лестригонів, ані циклопів, ані лютого Посейдона;
ти не зустрінешся з ними в дорозі, якщо
думатимеш про високе, якщо емоції
не покинуть ані твоє тіло, ані твій дух.
Лестригони, й циклопи, й лютий Посейдон
не зустрінуться на твоєму шляху,
якщо ти не носиш їх у своїй душі
І якщо твоя душа не випустить їх прямо тобі під ноги.

Я сподіваюся, твій шлях буде довгим.
І ти зустрічатимеш у дорозі багато літніх ранків,
І добувшись нарешті до перших портів,
переживеш нечувану радість.
Неодмінно відвідай приморські міста Фінікії,
Збери все, що там є найкращого.
А тоді рушай до Єгипту,
Опануй науку народу, який може так багато тебе навчити.
Але не втрачай із виду Ітаку,
бо прийти туди – твоя доля.
Але не квапся надмірно,

нехай твоя подорож розтягнеться на багато років,
і твій корабель лише тоді кине якір біля острова,
коли ти будеш збагачений
усім тим, що пізнав на своєму шляху.

Не сподівайся, що Ітака тебе збагатить ще більше,
Ітака вже подарувала тобі чудову мандрівку;
без Ітаки ти ніколи не подався б у широкий світ.
Вона вже дала тобі все й більш нічого не зможе дати.

Коли зрештою ти зрозумієш, що Ітака бідна,
не думай, що вона тебе одурила.
Бо ти став мудрецем, ти прожив змістовне життя,
І в цьому значення для тебе Ітаки.

Константинос Кавафіс (1863-1933)

На думку письменника Хорхе Луїса Борхеса, ідея Заіра виникла в ісламській традиції десь у XVIII сторіччі. Арабською «Заір» означає видимий, присутній, такий, якого не можна не помітити. Щось таке, що, після того як ми про нього довідуємося, потроху заповнює всі думки й ми не можемо зосередитися ні на чому більше. Такий стан можна вважати або святістю, або божевіллям.

Фобур Сен-Пер. Енциклопедія фантастики, 1953

Я - вільна людина

Вона - Естер, воєнна кореспондентка, щойно повернулася з Іраку, бо вторгнення туди може відбутися в будь-яку мить; тридцять років, одружена, бездітна. Він - невпізнаний чоловік віком двадцять три - двадцять п'ять років, смуглявий, із монголоїдними рисами обличчя. Востаннє цих двох бачили в кав'ярні на вулиці Фобур Сент-Оноре.

Поліція була поінформована, що вони зустрічалися раніше, хоч ніхто не знав, скільки разів. Естер завжди казала, що той чоловік – він ховав своє справжнє «я» під ім'ям Михаїл, – був надзвичайно важливим для неї, хоч ніколи не пояснювала, чи він був важливий для її журналістської кар'єри, чи для неї як для жінки.

Поліція ініціювала формальне розслідування. Було розглянуто можливості викрадення, шантажу, викрадення з метою вбивства, чому аж ніяк не варто було дивуватися, адже робота примушувала її перебувати в постійному й майже неприхованому контакті з людьми, пов'язаними з терористичними угрупованнями, від яких вона добувала інформацію. Було встановлено, що протягом кількох останніх тижнів перед зникненням вона регулярно знімала гроші зі своїх банківських рахунків; ті, хто здійснював розслідування вважали, що гроші їй, либонь, були потрібні на оплату інформації. Вона не взяла з собою ніякого одягу, проте, на загальний подив, її паспорт не змогли знайти.

Він, особа нікому не відома, дуже молодий, ніде не зареєстрований у поліції, не залишив по собі жодного сліду, щоб з'ясувати, хто він такий.

Вона – Естер, лауреатка двох премій із журналістики, віком тридцять років, одружена.

Моя дружина.

* * *

Я відразу потрапив під підозру й був заарештований, позаяк відмовився назвати місце свого перебування в день її зникнення. Але щойно тюремник відімкнув двері моєї камери й оголосив, що я – людина вільна.

Чому я так швидко опинився на волі? Бо сьогодні всі знають усе про всіх, досить тільки зажадати якусь інформацію, й ось вона тут: де ми використали свою кредитну карточку, в яких місцях побували, з ким спали. У моєму випадку все було дуже просто: одна жінка, також журналістка, подруга моєї дружини, розлучена – вона не мала комплексів і могла признатися, що спала зі мною, – прийшла в поліцію й посвідчила на мою користь, коли довідалася, що мене заарештували. Вона надала конкретні докази на підтвердження того, що я був із нею в той день і в ту ніч, коли зникла Естер.

Мене запросили до головного інспектора, він повернув мої речі, попросив пробачення, сказав, що мене звільняють із-під арешту в цілковитій відповідності з вимогами закону, і я не маю жодних підстав звинувачувати або позивати до держави. Я сказав, що не маю найменшого наміру це робити, бо знаю, що кожна людина завжди перебуває під підозрою і за нею стежать протягом двадцяти чотирьох годин на добу, навіть якщо вона не вчинила ніякого злочину.

– Ви – вільні, – сказав комісар, повторивши слова тюремника.

Я запитую, а чи з моєю дружиною справді чогось не сталося? Вона признавалася мені, що через густу мережу контактів у підпільному світі тероризму не раз відчувала пильне стеження за собою.

Інспектор мовчить. Я наполягаю, але він мені нічого не відповідає.

Я запитую, чи дружина може подорожувати зі своїм паспортом, і він відповідає ствердно, позаяк вона не скоїла ніякого злочину, то ніхто не може перешкодити їй вільно виїздити з країни чи вільно в'їздити на її територію.

- У такому разі її, можливо, уже нема у Франції?

- Ви вважаєте, вона вас покинула через ту жінку, з якою ви спите?

Я відповідаю, що це його не стосується. Інспектор мовчить секунду, серйознішає й каже, що вони не могли не заарештувати мене - такий порядок, - але він дуже співчуває, що в мене зникла дружина. Він теж одружений, і, хоч мої книжки йому не подобаються (то він навіть знає, хто я такий! він не такий неук, яким здається!), він може поставити себе в мою ситуацію, він знає: пережити те, що переживаю я, нелегко.

Я запитую, що я повинен робити, коли звідси піду. Він дає мені свою візитівку, просить негайно повідомити, якщо я матиму якісь новини: щось подібне я бачив не в одному фільмі, воно мене не переконує, інспектори завжди знають більше, ніж розповідають.

Він запитує, чи доводилося мені зустрічатися з тим чоловіком, із яким востаннє бачили Естер. Відповідаю, що чув його ім'я чи то кличку, проте особисто з ним не знайомий.

Він запитує, чи мали ми проблеми в подружньому житті. Відповідаю, що жили ми разом понад десять років і мали ті самі проблеми, що їх мають усі, - ні більше, ні менше.

Він делікатно запитує, чи розмовляли ми останнім часом про розлучення або чи моя дружина не думала про те, щоб розлучитися зі мною. Я відповідаю йому, що такої гіпотези ми ніколи не обговорювали, хоч - повторюю, як і в кожному шлюбі, - окрім суперечки іноді виникали.

- Іноді чи досить-таки часто?

- Іноді, - наполягаю я.

Він запитує ще делікатніше, чи вона підозрювала про мої стосунки з її подругою. Відповідаю, що ми спали тоді вперше - і востаннє. То не був роман у правдивому значенні цього слова, просто ми обое дуже нудилися, не мали чого робити після обіду, а сексуальні розваги завжди пробуджують нас до життя, тому зрештою ми й закінчили свій день у ліжку.

- Ви лягли з нею до ліжка тільки тому, що дуже нудилися в той день?

Я мало не сказав йому, що такі запитання не мають стосунку до розслідування справи, але я мушу зберегти з ним добрі взаємини, вони можуть згодитися мені в майбутньому, зрештою, існує така невидима установа, яку можна назвати Банком Послуг, і вона завжди була для мене надзвичайно корисною.

– Іноді таке буває з кожним. Немає ніяких цікавих справ, жінка прагне емоцій, я шукаю пригод – і ось ми вже удвох у ліжку. Наступного дня ми обоє вдаємо, ніби нічого не сталося, і життя триває.

Він дякує, подає мені руку й каже, що в тому світі, у якому доводиться існувати йому, теж не все гаразд. І йому буває нудно, і він нерідко не знає, чим йому зайнятися, і його опановує бажання лягти з якоюсь дамою до ліжка; але його світ набагато пильніше контролюється, і в ньому нікому не вільно робити те, що йому спадає на думку або хочеться.

– Мабуть, у світі мистецтва люди почуваються набагато вільніше, – каже він.

Я відповідаю, що знаю його світ, проте тепер не маю найменшого бажання порівнювати наші погляди на суспільство та на людей. Потім замовкаю і чекаю, яким буде його наступний хід.

– Я вам сказав, ви вільні і можете йти, – повторює інспектор, трохи розчарований тим, що письменник не виявляє бажання поговорити про життя зі службовцем поліції. – Тепер, коли я знаю вас особисто, я почитаю ваші книжки. Я сказав, вони мені не подобаються, але насправді я ніколи їх не читав.

Мені не вперше доводилося чути цю фразу й думаю, я почую її ще не раз. Принаймні ця пригода подарувала мені ще одного читача. Я дякую інспекторові за його добрі наміри й іду геть.

Отже, я вільний. Мене випустили з в'язниці, моя дружина зникла за таємничих обставин, приходити на певну годину на службу мені не треба, недоброзичливців у мене немає, я багатий, знаменитий, і, якщо Естер справді мене покинула, у мене не буде проблем знайти жінку, яка замінить її. Я вільний і ні від кого не залежу.

Але що означає бути вільним?

Більшу частину свого життя я прожив у рабстві, а тому повинен аж надто добре розуміти, що означає для людини бути вільним, що означає для неї свобода. Від самого дитинства я боровся за неї, як за найдорожчий скарб.

Я боровся проти батьків, які хотіли, щоб я став інженером, а не письменником.

Боровся проти своїх однокласників у школі, які від самого початку обрали мене за жертву своїх жорстоких витівок і лише після того, як дуже багато крові витекло з мого носа та з їхніх носів, після багатьох вечорів, коли я мусив ховати від матері синці та шрами, – бо я сам мусив розв'язувати свої проблеми, а не вона, – я довів собі самому та іншим, що спроможний не плакати після бійки.

Я боровся за те, щоб знайти роботу, яка давала б мені засоби для життя, працював у крамниці залізних виробів, щоб звільнитися від важкої опіки

батьків, які кажуть: «Ми даватимемо тобі гроші, але ти повинен робити те й те».

Я боровся – хоч і цілком безрезультатно – за дівчину, яку кохав у юності та яка теж кохала мене; зрештою вона мене покинула, бо батьки переконали її, що я не маю майбутнього.

Я боровся проти ворожого оточення в журналістиці, куди закинула мене доля і де мій перший шеф примусив мене чекати три години й приділив мені якусь увагу лише тоді, коли я став шматувати на клапті книжку, яку він читав. Він скинув на мене здивованим поглядом і побачив, що перед ним людина, спроможна вчинити опір ворогові, тобто наділена якостями, без яких не може бути доброго репортера. Я боровся за ідеали соціалізму, потрапив до в'язниці, вийшов із неї й продовжив свою справу, почувавши себе героєм боротьби за інтереси робітничого класу, аж поки почув «Бітлів» і вирішив, що втішатися роком набагато цікавіше, ніж теоріями Маркса. Потім я боровся за кохання своєї першої, другої та третьої дружин. Боровся за те, щоб знайти в собі мужність розлучитися з першою, з другою і з третьою, бо кохання не тривало вічно, а я мусив іти вперед, щоб нарешті зустрітися з жінкою, яка прийшла в цей світ, щоб стати моєю, – і не була однією з тих трьох.

Я боровся за те, щоб знайти в собі мужність покинути журналістику й наважитися на авантюру написати книжку, хоч і знав, що в моїй країні ніхто не міг прожити з літератури. Я відмовився від цієї афери лише через рік, коли написав уже з тисячу сторінок, які здавалися мені абсолютно геніальними, бо навіть я сам не міг там анічогісінько зрозуміти.

Поки я боровся, мені зустрічалося чимало людей, які закликали до свободи й чим більше намагалися захистити це своє унікальне право, тим у більшу рабську залежність потрапляли від бажань своїх батьків, від шлюбу, в якому обіцяли зберігати вірність своєму партнерові «до могили», від матеріальних обставин життя, від політичних режимів, від проектів, які їм шастило виконати лиш наполовину, від кохання, якому вони були неспроможні сказати «годі», від вікендів, на яких їм доводилося обідати з нестерпними людьми. Багато з них були рабами розкоші, рабами прагнення до розкоші, рабами необхідності створювати видимість того, що вони прагнуть до розкоші. Вони були рабами життя, якого самі не обирали, але яке вирішили прожити, бо хтось зумів їх переконати, що так для них буде краще. Й ось так тривають їхні дні та ночі, які мало відрізняються між собою, а пригода для них лише слово, прочитане в книжці або побачене на екрані завжди ввімкненого телевізора, а коли вона заходить у якісь двері, то вони неодмінно кажуть:

– Не хочу, мені не цікаво.

Але як вони можуть знати цікаво їм чи не цікаво, якщо ніколи не пробують? Та немає ніякого сенсу запитувати їх про це: бо немає жодних підстав сумніватися, що вони бояться будь-якої зміни, що може похитнути світ, до якого вони звикли.

Інспектор сказав мені, що я вільний. Я вільний тепер, я був вільним і тоді, коли потрапив до в'язниці, бо свобода досі є тим станом людини, який я ціную більше, аніж що завгодно інше на світі. Звичайно ж, мені не раз доводилося пити вино, яке було мені не до вподоби, робити те, чого я не

повинен був робити й чого ніколи більш не робитиму, здобути чимало шрамів як на тілі, так і в душі, завдати ран кільком людям – у яких я потім просив прощення, коли зрозумів, що спроможний зробити все, крім примусити іншу людину наслідувати мене в моєму божевіллі, у моєму прагненні жити. Я не каюся за ті хвилини, коли я страждав, я ношу свої шрами, наче медалі, знаю, що свобода має високу ціну, не менш високу, аніж ціна рабства; єдина різниця лише в тому, що за свободу ви платите з радістю та з усмішкою, навіть тоді, коли ця усмішка окроплена слізьми.

Я виходжу з дверей поліцейного відділка, день сьогодні чудовий, сонячна неділя, яка зовсім не відповідає станові моєї душі. Мій адвокат чекає мене на вулиці з кількома словами розради та з букетом квітів. Він каже, що телефонував у всі лікарні, морги (тобто зробив те, що завжди роблять, коли хтось не повертається додому), але знайти Естер йому не вдалося. Каже, йому вдалося приховати від журналістів місце, де я перебував після того як мене заарештували. Каже, йому треба обговорити зі мною юридичну стратегію, яка допоможе мені захиститися від майбутніх звинувачень. Я дякую йому за увагу; знаю, що він не має наміру накреслювати якусь юридичну стратегію – просто він не хоче залишати мене самого, бо не знає, як я поведуся (нап'юся і знову потраплю в поліцію? зчиню скандал? спробую накласти на себе руки?). Я відповідаю йому, що маю багато важливих справ і що й він, і я чудово знаємо: у мене немає жодних проблем із законом. Він наполягає, але я не поступаюся – зрештою, я людина вільна.

Я вільний. Вільний перебувати в тужливій самотині.

Беру таксі й прошу відвезти мене до центру Парижа. Прошу водія, щоб він зупинився біля Тріумфальної арки. Звертаю на Єлисейські Поля й пряму до готелю «Бристоль», де ми з Естер мали звичай пити гарячий шоколад щоразу, коли хтось із нас двох повертався з від'їзду або подорожі із-за кордону. Для нас то був ритуал повернення додому, повернення в любов, яка утримувала нас разом, хоч життя все частіше розводило нас по різних дорогах.

Я йду собі й іду. Люди всміхаються, дітлахи радіють, утішаючись нетривалими годинами весни, яка несподівано навідала нас серед зими, машини плывуть по вулиці безперервним потоком, повсюди панує бездоганний порядок – за винятком того, що жодна людина не знає або вдає, ніби не знає, або просто не цікавиться тим, що я втратив дружину. Невже вони не відчують, як я страждаю? Усі мали б сумувати, співчувати чоловікові, чия душа стікає кров'ю кохання; але вони сміються, поринувши у своє дріб'язкове й жалюгідне життя, яке знає лише радість закінчення робочого тижня.

Мене навідує несподівана й кумедна думка: певно, у багатьох людей, що йдуть мені назустріч, душа теж розривається від розпуки, але я не знаю, чому і як вони страждають.

Заходжу до бару, щоб купити сигарети, і продавець відповідає мені англійською. Зазираю до аптеки, щоб купити м'ятні льодяники, які мені дуже до вподоби, і там теж зі мною розмовляють англійською (а я в обох випадках замовляв товари французькою). За кілька кроків від готелю мене зупиняють

два хлопці, які щойно приїхали з Тулузи, вони зверталися до кількох людей, запитуючи, де розташована потрібна їм крамниця, проте ніхто не зрозумів, чого їм треба. Що сталося? Невже за двадцять чотири години, які я просидів у в'язниці, мова на Єлисейських Полях змінилася?

Туризм і гроші спроможні творити чудеса: але як я не помічав цього раніше? Мабуть, ми з Естер уже давно не пили тут шоколаду, хоч обоє останнім часом кілька разів виїздили в далекі подорожі. Бо завжди існувала якась важливіша справа. Завжди на цей час була призначена зустріч, скасувати яку було неможливо. Але не сумнівайся, моя любове, наступного разу ми неодмінно вип'ємо шоколаду, повертайся негайно, ти знаєш, що сьогодні я справді маю важливу зустріч і не зможу зустріти тебе в аеропорту, мій мобільник увімкнений, ти можеш зателефонувати мені в разі нагальної необхідності, а зустрінемося вночі.

Мобільник! Я дістаю його з кишені, негайно вмикаю, і він дзвонить кілька разів; на кожен дзвінок моє серце підстрибує, проте я бачу на невеличкому дисплеї імена людей, які хочуть зі мною сконтактуватися, й не відповідаю жодному з них. От якби на дисплеї замість імені або прізвища з'явився напис «абонент невідомий», тоді я зрозумів би, що це ти, адже цей номер телефону я дав не більш як двадцятьом людям, і кожен із них твердо пообіцяв мені, що більш нікому його не назве. Проте невідомий абонент не з'являється, усі дзвінки належать моїм друзям або близьким колегам. Мабуть, вони хочуть довідатися, що сталося, хочуть допомогти (але як вони можуть допомогти?), запитати, чи не потребую я чогось.

Телефон не змовкає. Може, відповісти? Може, зустрітися з кимось?

Але вирішую не зустрічатися ні з ким, поки не зрозумію, що відбувається.

Заходжу до «Бристоля», що його Естер завжди описувала як один із небагатьох готелів Парижа, де до клієнтів ставляться як до гостей, а не як до безпритульних волоцюг. Мене справді вітають з не меншою приязню, ніж якби я був тут постояльцем, я обираю стіл навпроти гарних дзигарів, слухаю фортепіано, дивлюся у вікно на сад.

Мені треба бути практичним, дослідити альтернативи. Життя триває. Я не перший і не останній чоловік, якого покинула дружина, але чому це мало статися саме в такий сонячний день, з усміхненими людьми на вулицях, коли діти співають, весна подає свої перші знаки, сонце сяє, а водії шанують пішохідні доріжки?

Я беру серветку й записую на ній ті думки, що вирують у моїй голові. Забудьмо про почуття, і я спробую прикинути, що я зможу зробити.

А) Припустімо, її справді викрали, і її життя в небезпеці. У такому разі я, її чоловік, її супутник у всі хвилини її життя, повинен зрушити небо й землю, щоб відшукати її.

Проте я не повинен забувати, що вона забрала свій паспорт. Поліція про це не знає, але вона забрала також кілька суто особистих речей і гаман із образами святих заступників, який завжди брала із собою, коли збиралася навідати іншу країну. Вона взяла також гроші в банку.

Висновок: вона готувалася до від'їзду.

Б) Припустімо, вона повірила в обіцянку, що насправді виявилася пасткою.

Відповідь: Вона багато разів потрапляла в небезпечні ситуації – небезпека становила частину її роботи. Але вона завжди попереджала мене, адже я був єдиною людиною, якій вона могла довіряти повністю. Казала мені, у якому місці буде, з ким зустрічається (хоч, щоб не наражати мене на небезпеку, називала ту людину умовним ім'ям) і що мені робити, якщо вона не повернеться у визначений час.

Висновок: вона не мала наміру зустрічатися з джерелами своєї інформації.

В) Припустімо, вона пішла до іншого чоловіка.

Відповідь: відповіді немає. І з усіх гіпотез це єдина, що має сенс. Але я не можу прийняти її, не можу погодитися на те, що вона могла піти від мене так – не обміркувавши й не пояснивши причину того, що сталося. І я, і Естер завжди пишалися, що всі труднощі життя ми зустрічаємо й долаємо разом. Ми страждаємо, але ніколи не брешемо одне одному – хоча звичай не згадувати про випадки, які можуть завдати шкоди шлюбові, входить до правил гри. Я знаю, вона дуже змінилася, після того як познайомилася з таким собі Михаїлом, але хіба це може виправдати розрив десятирічного шлюбу?

Навіть якщо вона спала з ним, навіть якщо закохалася в нього, то невже вона може забути про все, що ми з нею спільно пережили, про все, чого спільно досягли, й кинутися в авантюру, з якої немає повернення? Вона була вільна подорожувати, куди їй заманеться, жила в постійному оточенні чоловіків, солдатів, які не знали жінки протягом тривалого часу, проте я ніколи нічого в неї не запитував, і вона мені ніколи нічого не розповідала. Ми обое були вільні й пишалися цим.

Але Естер зникла. Зникла, залишивши сліди, видимі лише для мене, так ніби залишила таємне повідомлення: я від тебе пішла.

Чому?

Чи варто намагатися відповісти на це запитання?

Ні. Бо відповідь покаже мою власну неспроможність утримати біля себе жінку, яку я кохаю. Чи варто намагатися знайти її, щоб переконати повернутися до мене? Благати її, канючити, щоб вона дала ще один шанс нашому шлюбові?

Така поведінка здається мені безглуздом. Ліпше буде страждати, як я страждав раніше, коли люди, яких я любив, зрештою йшли від мене. Ліпше зализати рани, як я вже зализував їх у минулому. Протягом якогось часу я думатиму про неї, перетворюся на такого собі стогнія, дратуватиму своїх друзів, бо неспроможний буду говорити з ними на жодну тему, якщо вона не торкатиметься зникнення моєї дружини. Намагатимуся виправдати те, що сталося, і вдень, і вночі спогадуватиму кожную мить, прожиту біля неї, і зрештою дійду висновку, що вона була до мене несправедлива, тоді як я завжди намагався робити все якнайкраще. З'являться інші жінки. Я ходитиму вулицями, і чи не в кожній зустрічній жінці мені ввижатиметься вона. Я

страждатиму вдень і вночі, вночі й удень. Це може тривати тижнями, місяцями, можливо, протягом року, а то й довше.

Аж поки одного ранку я прокинувся й зловлю себе на тому, що думаю про щось інше, і зрозумію, що найгірше залишилося позаду. Мое серце поранене, але воно одужує і знову сприймає красу життя. Таке вже бувало зі мною раніше і знову буде, в цьому я анітрохи не сумніваюся. Коли одна йде, то це означає, що прийде інша – і я зустріну нове кохання.

Деякий час я втішаюся думкою про свій новий стан: адже я тепер чоловік незалежний і багатий. Можу зустрічатися, з ким мені захочеться, посеред білого дня. Можу поводитися на вечірках і святах, як ніколи не поведився протягом останніх років. Інформація поширюється дуже швидко, і через короткий час багато жінок, молодих і не дуже молодих, багатих і зовсім не таких багатих, якими вони прикидаються, справді розумних або наділених лише тим розумом, який дозволить їм казати мені те, що, на їхню думку, мені приємно почути, стукатимуть у мої двері.

Мені хочеться вірити в те, що бути вільним – найкраще. Це дасть можливість знайти справжнє кохання, справжню жінку свого життя, яка чекає мене і яка ніколи не поставить мене в принизливу ситуацію.

Я допиваю шоколад, дивлюся на годинник, розумію, ще рано, аби втішатися приємним відчуттям, що я знову становлю частину людства. Протягом якихось хвилин я втішаю себе мрією, що Естер зараз увійде в оті двері, ступаючи по гарних перських килимах, підійде, сяде поруч зі мною, нічого не кажучи, викурить сигарету, подивиться на внутрішній сад, а потім візьме мене за руку. Минає півгодини, й півгодини я вірю в історію, яку щойно вигадав, аж поки до мене доходить, що це чергова маячня, не більше.

Я вирішую не повертатися додому. Підходжу до конторки адміністратора, замовляю номер, прошу дати мені зубну щітку, дезодорант. Готель переповнений, але адміністратор іде мені назустріч і зрештою я вселяюся в чудовий номер-люкс із видом на Ейфелеву вежу, виходжу на терасу, з якої можна милуватися дахами Парижа, дивлюся на освітлені вікна, яких із настанням ночі стає все більше, на родини, що готуються до святкової вечері – адже сьогодні неділя. І потроху мене опановує те саме відчуття, яке я вже пережив на Єлисейських Полях: чим гарніший краєвид, тим нещасливішим і жалюгіднішим я себе відчуваю.

Я не дивлюся телевизор, не замовляю вечерю. Сідаю на терасі та ретроспективно переглядаю своє життя – життя юнака, що мріяв стати знаменитим письменником і раптом побачив, що реальність зовсім інша: я писав мовою, якою майже ніхто не читав, у країні, де, як казали, читачів немає. Батьки переконували мене вступити до університету (якого завгодно, сину, головне – одержати диплом, бо без диплома ти на цьому світі – ніхто). Я збунтувався, подався блукати світом в епоху хіпі, зрештою познайомився з одним співаком, став писати слова до музики й несподівано для самого себе почав заробляти грошей більше, ніж моя сестра, яка послухалася поради батьків і вивчилася на інженера-хіміка.

Я написав чимало віршів для пісень, мій співак здобував усе більшу популярність, я купив собі кілька квартир, зрештою посварився зі співаком, але на той час зібрав уже досить грошей, щоб прожити кілька років не працюючи. Уперше одружився з жінкою, яка була старшою за мене, і багато чого мене навчила: уміння кохатися, уміння керувати людьми, вона навчила мене розмовляти англійською мовою і спати до полудня. Але зрештою ми розлучилися, бо вона дійшла висновку, що я «емоційно незрілий і готовий побігти за кожною дівкою з великими цицьками». Потім я одружився вдруге і втретє, з жінками, котрі, як я вірив, допоможуть мені здобути емоційну рівновагу. Я справді здобув те, чого прагнув, але відкрив, що омріяна рівновага неминуче приводить за собою глибоку нудьгу.

Ще два розлучення. Знову я на свободі, але це радше відчуття свободи; адже свобода – це не відсутність зобов'язань, а спроможність обрати ту особу, перед якою хотілося б ці зобов'язання взяти.

Знову я шукаю кохання, знову пишу вірші до музики. Коли мене запитують, який у мене ґах, відповідаю, що я – письменник. Коли мені відповідають, що знають лише слова моїх пісень, я відповідаю, що це тільки частина моєї творчості. Коли мій співрозмовник просить пробачення і каже, що не читав жодної з моїх книжок, поясню, що я працюю над одним великим проектом – і це, звичайно, брехня. Насправді ж я маю гроші, маю зв'язки, але не маю можливості написати книжку – моя мрія стала нереальною. Якби я спробував її написати й зазнав невдачі – я, певно, переживав би цю невдачу протягом решти свого життя. Тому, мабуть, ліпше жити, маючи мрію, аніж своїми руками занапастити її.

Якось одна журналістка приходить узяти в мене інтерв'ю. Вона запитує, як почувається людина, чия творчість знають у всій країні, проте ніхто не знає, хто ж я такий, адже зазвичай засоби масової інформації приділяють увагу лише співакові. Журналістка гарна, розумна, стримана. Потім ми зустрічаємося на одній вечірці. Тепер вона не на службі, й мені щастить того ж таки вечора затигти її в ліжко. Я відразу закохався, вона ж назвала мене «наркотиком». Щоразу, коли я їй телефоную, вона каже, що зайнята. Але чим енергійніше вона мене відштовхує, тим більше мене вабить до неї – аж поки зрештою мені вдається переконати її провести вікенд на моїй віллі за містом (хоч я й був такою собі білою вороною, проте я єдиний із моїх друзів, хто зумів на той час придбати собі віллу).

Протягом трьох днів ми жили самі-одні, я готував для неї, вона розповідала різні історії про свою роботу і зрештою закохалася в мене. Коли ми повернулися до міста, вона стала регулярно ночувати в моєму помешканні. Одного ранку прокинулася дуже рано й повернулася зі своєю друкарською машинкою. І від того дня, хоч нічого не було сказано, мій дім перетворився на її дім.

Почалися ті самі конфлікти, які я мав зі своїми попередніми дружинами: вони завжди хотіли стабільності, вірності, а я прагнув пригод і невідомого. І хоч цього разу наші взаємини тривали довше, через два роки я почав схилитися до думки, що для Естер настав час повернутися додому, забрати друкарську машинку й усе, що вона принесла із собою.

* * *

– Думаю, для нас обох так буде краще.

– Але ж ти кохаєш мене, а я кохаю тебе, чи не так?

– Не знаю. Якби ти запитала, чи мені приємно бути у твоєму товаристві, я відповів би ствердно. Але якби ти запитала, чи зможу я жити без тебе, моя відповідь була б такою самою.

– Я ніколи не жалкувала, що не народилася чоловіком, я цілком задоволена бути жінкою. Зрештою, ви хочете від нас одного: щоб ми добре готували. З другого боку, вимог до чоловіка ми ставимо набагато більше – ви повинні утримувати родину, бути добрими коханцями, захищати нащадків, добувати їжу, домагатися життєвого успіху.

– Не про це йдеться: я цілком задоволений собою. Мені добре з тобою, але я не вірю, що з цього щось вийде.

– Тобі добре зі мною, але ти терпіти не можеш самого себе. Ти завжди шукаєш пригод, забуваючи про речі справді важливі. Ти не можеш жити без адреналіну в жилах, забуваючи про те, що в них має текти кров і нічого більше.

– Я не ухиляюся від речей важливих. Що ти вважаєш важливим, наприклад?

– Написати книжку.

– Я готовий почати її писати хоч зараз.

– Тоді напиши її. А потім, якщо захочеш, ми розлучимося.

* * *

Мені її пропозиція здалася абсурдною, я можу написати книжку, коли мені заманеться, я знаю редакторів, журналістів, які переді мною в боргу. Естер лише жінка, яка боїться втратити мене, й тому вигадує казна-що. Я кажу, що годі, наші стосунки підійшли до кінця, і йдеться не про те, робить чи не робить вона мене щасливим, ідеться про кохання.

«А що таке кохання?» – запитує вона. Я витрачаю понад півгодини, намагаючись відповісти на її запитання, й доходжу висновку, що сам цього не розумію.

Вона мені каже: «Якщо ти неспроможний визначити кохання, то спробуй бодай написати книжку».

Я відповідаю, що ці дві речі не мають найменшого зв'язку між собою, я сьогодні ж таки покину це помешкання, а вона може залишатися в ньому, поки захоче, – я поживу в готелі, поки вона знайде собі де жити. Вона каже, з її боку не існує жодної проблеми, менш як через місяць мое помешкання буде вільне – вона почне шукати собі місце для проживання вже завтра. Я пакую валізи, а вона починає читати якусь книжку. Я кажу, що вже пізно, піду завтра. Вона радить мені піти негайно, бо завтра рішучість може мене

покинути. Я дорікаю їй, що вона хоче позбутися мене якнайшвидше. Вона сміється й каже, що це я, а не вона, вирішив з усім покінчити. Ми йдемо спати, на завтра моє бажання розлучитися з нею вже не таке велике, тож я доходжу висновку, що мені треба все добре обміркувати. Проте Естер каже мені, що на цьому питанні про наші стосунки не вичерпане. Либонь, не варто ризикувати, бо, судячи з моєї сьогоднішньої поведінки, подібні епізоди повторюватимуться, вона почуватиме себе нещасливою і настане її черга мене покинути. Але в цьому випадку намір негайно перетвориться на дію і вона відразу спалить за собою всі мости, щоб уже ніколи до мене не повернутися. Я запитую, що вона цим хоче сказати. «Я заведу собі полюбовника, закохаюся», – відповідає вона мені.

Вона йде на службу до редакції, а я вирішую влаштувати собі вихідний (крім написання слів до музики, я працюю на студії грамзапису) і вмошуюся перед друкарською машинкою. Трохи посидівши, підводжуся, читаю газети, відповідаю на важливі листи, коли вони закінчуються, пишу відповіді на кілька листів, що не мають ані найменшої ваги, складаю для себе перелік справ, які мені треба зробити, слухаю музику, прогулююся по кварталі, розмовляю з пекарем, повертаюся додому, день минув, а я не зміг надрукувати бодай одну просту фразу. Я доходжу висновку, що ненавиджу Естер, бо вона примушує мене робити те, чого мені не хочеться робити.

Коли вона повертається з редакції, то нічого в мене не запитує – вона й без того бачить, що я нічого не написав. Каже, що погляд у мене той самий, який був і вчора.

Я вирішив, що почну працювати з наступного дня, але вночі повертаюся до столу, на якому стоїть друкарська машинка. Читаю, дивлюся телевизор, слухаю музику, знову обертаюся до машинки, і так минає два місяці, й у мене збирається високий стосик сторінок із «першою фразою», але жодного абзацу мені так і не вдається закінчити.

Я знаходжу безліч виправдань – у цій країні ніхто книжок не читає, я ще не маю сюжету, який би мене задовольняв, або я маю чудовий сюжет, але ще не обміркував, як його розгорнути. Крім того, мені край необхідно написати таку-то статтю чи такі-то слова до музики. Минають іще два місяці, й одного дня вона приносить мені квиток на літак.

– Годі, – каже моя дружина. – Облиш прикидатися, ніби ти страшенно заклопотаний, ніби ти людина, яка добре знає свою відповідальність, ніби світ потребує того, що ти робиш, – вирушай у подорож.

Я завжди зможу стати головним редактором газети, в якій іноді публікую свої репортажі, або директором компанії грамплатівок, для якої я пишу тексти до музики – і де мене тримають тільки тому, що не хочуть, аби я працював на конкурентів. Я завжди зможу повернутися й робити те, що роблю тепер, але моя мрія не може більше чекати. Я мушу або втілити її в життя, або відмовитися від неї.

То куди вона купила мені квиток?

В Іспанію.

Я намагаюся чинити опір, доводячи, що квитки коштують дорого, а я не можу зараз відлучитися, у мене є кар'єра, і я мушу дбати про неї. Я можу втратити своїх музичних партнерів, і проблема, зрештою, не в мені, проблема в нашому шлюбі. І якщо я захочу написати книжку, то ніхто мені не перешкодить зробити це.

– Ти можеш її написати, ти хочеш її написати, але ти її не пишеш, – заперечує вона. – Тож твоя проблема не в мені, у тобі самому, і тому тобі ліпше побути протягом якогось часу самому.

Вона показує мені мапу. Я полечу до Мадрида, де сяду на автобус і поїду в Піренеї, гірський масив, що на кордоні з Францією. Там я знайду середньовічну дорогу прочан, так званий шлях до Сантьяго. Я повинен буду пройти її пішки. Вона чекатиме мене в кінці тієї дороги, й тоді вона погодиться з усім, що я їй скажу: що я більше її не кохаю, що я ще прожив надто мало, аби створити літературний твір, що я відтепер забуду про свій намір стати письменником, що то була тільки юнацька мрія – більше нічого.

Це якась галюцинація! Жінка, з якою я прожив два довгі роки – справжню вічність у стосунках кохання, – вирішує за мене, як мені далі жити, примушує мене покинути роботу, хоче, щоб я перетнув пішки цілу країну! Це така маячня, що я вирішую сприйняти її серйозно. Кілька вечорів поспіль я напиваюся, і вона напивається разом зі мною, хоч ненавидить спиртне. Мене опановує гнів, я кажу їй, що вона заздрить моїй незалежності й ця божевільна ідея виникла в її голові лиш тому, що я хочу її покинути. Вона відповідає, що все це почалося ще тоді, коли я навчався у школі й у мене виникла мрія стати письменником, і настав час розлучитися з цією мрією, бо інакше я проведу решту свого життя то одружуючись, то розлучаючись, то розповідаючи прегарні історії про своє минуле й деградує все більше й більше.

Звісно, я не можу погодитися з тим, що вона має рацію, але знаю: вона каже правду. І чим більше я це усвідомлюю, тим сильніший гнів мене опановує. Вона сприймає напади моєї люті не протестуючи, тільки щоразу мені нагадує, що дата мого від'їзду наближається.

В одну з ночей, уже близьку до призначеної дати, вона відмовляється кохатися зі мною. Я викурюю цілу сигару з гашишем, випиваю дві пляшки вина й падаю непритомний посеред кімнати. Коли приходжу до тями, то усвідомлюю, що опинився на дні глибокої ями й настав час вибиратися на поверхню. І тоді я, той, хто так раніше пишався своєю мужністю, доходжу до розуміння, що став боягузом, пристосуванцем, дріб'язковим у ставленні до власного життя. Того ранку я розбудив її поцілунком і пообіцяв зробити все, чого вона від мене хоче.

Я полетів до Іспанії і за тридцять вісім днів пішки подолав дорогу до Сантьяго-де-Компостела. Прийшовши туди, я зрозумів, що моя справжня подорож тільки починається. Я вирішую залишитися в Мадриді й жити там на авторські гонорари, нехай океан відокремлює мене від тіла Естер – хоч офіційно ми залишаємося чоловіком і дружиною і досить часто розмовляємо по телефону. Це, зрештою, дуже зручно – жити у шлюбі, знаючи, що в будь-яку хвилину я можу повернутися в обійми дружини й водночас користуватися всіма вигодами цілковитої незалежності.

Я закохуюся у вчительку каталанської мови, в аргентинку, що виробляє ювелірні прикраси, в дівчину, яка співає в метро. Авторські відрахування від моїх музичних творів надходять і далі, і мені цього вистачає на досить комфортне життя, я не маю потреби працювати, й у мене досить вільного часу на все... зокрема й на те, щоб написати книжку.

Але написання книжки завжди можна відкласти на наступний день, бо префект Мадрида вирішив, що місто має перетворитися на безперервне свято, він навіть вигадав гасло «Мадрид мене збуджує», він примушує чоловіка протягом цілої ночі тинятися з бару в бар, винаходить романтичну назву «гулянка мадридська», й усе це аж ніяк не можна відкласти на завтра, адже навколо – море розваг, дні стають короткими, а ночі – довгими.

Й ось одного чудового дня Естер телефонує і каже, що прилетить мене навідати: мовляв, ми повинні нарешті обговорити нашу ситуацію. Вона повідомляє, що з'явиться через тиждень, і це дає мені змогу належно підготуватися (я їду до Португалії, але через місяць повернуся, повідомляю білявій дівчині, яка раніше співала в метро, а тепер ночує в дешевому готелі, і з якою я щоночі вирушаю на «мадридські гулянки»). Прибираю у своєму помешканні, знищую всі сліди жіночої присутності, прошу своїх друзів зберігати цілковиту мовчанку, бо моя дружина приїздить до мене, щоб провести тут цілий місяць.

Естер виходить із літака з невідомо й жахливо коротко обстриженим волоссям. Ми вирушаємо з нею в подорож по Іспанії, відвідуємо містечка, які багато означають для однієї ночі, але жодного з них я не зміг би знайти, якби мені треба було повернутися туди вдруге. Ми ходили на кориду, на фламенко, я повадився як найкращий чоловік у світі, бо хотів, щоб вона повернулася додому з відчуттям, що я досі її кохаю. Я й сам не знаю, навіщо хочу навіяти їй це відчуття, мабуть, тому, що в глибині душі вона розуміє: одного дня мій мадридський сон закінчиться.

Я їй кажу, що ця стрижка мені не подобається, вона змінює її, знову стає вродливою. Тепер залишається кілька днів до кінця її відпустки, і я хочу, щоб вона покинула мене задоволеною, і я залишусь в Мадриді, який мене збуджує, з дискотеками, що відкриваються о десятій ранку, биками, нескінченними розмовами про одне й те саме, випивкою, жінками, знову биками, знову випивкою, знову жінками й без ніяких, абсолютно ніяких обов'язків або зобов'язань.

Якось у неділю, коли ми йшли до бару, відчиненого до ранку, Естер торкнулася забороненої теми: запитала мене про книжку, яку я нібито пишу. Я випиваю пляшку хересу, копаю носом залізні двері, коли ми виходимо, обкладаю лайкою кількох перехожих на вулиці, чи вона приїхала сюди з такої далечі лише для того, щоб перетворити моє життя на пекло, відібрати в мене всю радість. Вона нічого не відповідає – але обое ми розуміємо, що наші взаємини дійшли до своєї межі. Я не сплю ніч, а вранці, після того як вичитую адміністратору за телефон, що не працює нормально, й роблю зауваження покоївці, що вона вже тиждень не змінювала білизну, після нескінченного стояння під душем, щоб вимити з себе рештки вчорашнього похмілля, сідаю за друкарську машинку, аби показати Естер, що я чесно намагаюся працювати.

І зненацька відбувається чудо: дивлячись на жінку, яка сидить переді мною, яка щойно зготувала собі каву й читає газету, жінку, в чиїх очах я бачу втому й зневіру, жінку стриману й мовчазну, яка навіть свою ласку не завжди вміє виразити жестом, жінку, що примушує мене казати «так», тоді як мені хочеться сказати «ні», і примушує мене боротися за те, що вона вважає – і цілком слушно – єдиним сенсом мого існування, жінку, яка відмовилася від мого товариства, бо її любов до мене є навіть більшою, ніж любов до себе, і яка відправила мене в подорож на пошуки своєї мрії, дивлячись на цю жінку, майже маленьку, спокійну, з очима, що говорять більше, ніж будь-які слова, нерідко налякану у своєму серці, але завжди сміливу у своїх діях, жінку, спроможну кохати, не принижуючи себе, спроможну боротися за свого чоловіка, я несподівано відчув, як мої пальці зацокотіли по клавішах друкарської машинки.

Я надрукував першу фразу. І другу.

Після того я протягом двох днів нічого не їм, сплю лише в міру крайньої необхідності, слова, схоже, вилітають із якогось невідомого місця – як ото буває, коли я пишу слова до музики, коли після багатьох суперечок та балаканини, позбавленої всякого сенсу, я і мій партнер знаємо, що наша «річ» готова й настав час записати її на папір разом із нотами. Я знаю, що цього разу моя «річ» приходить до мене із серця Естер, мое кохання відроджується, і я пишу книжку тому, що вона існує, що вона змогла подолати важкі хвилини у спілкуванні зі мною, не нарікаючи, не почувавши себе жертвою. І я починаю розповідь про те, що за останні роки посправжньому мене схвилювало – про свою паломницьку подорож до Сантьяго.

Поки пишу, я починаю відчувати, що мої погляди на світ зазнають кардинальних змін. Протягом багатьох років я вивчав і практикував магію, алхімію, окультні науки; я був зачарований думкою про те, що група осіб володіє величезною могутністю, якою ніяк не може поділитися з рештою людства, бо надзвичайно ризиковано передавати таку необмежену владу в недосвідчені руки. Я входив до всіляких таємних товариств, до різних екзотичних сект, купував надзвичайно дорогі книги, що продавалися поза межами ринку, гаяв безліч часу на ритуали та закляття. Я жив, переходячи з групи в групу, з одного братства в інше, завжди плекаючи мрію зустріти когось, хто нарешті відкриє мені таємниці невидимого світу, і завжди з глибоким розчаруванням переконувався в тому, що більшість цих людей – хоч, можливо, їхні наміри й були добрими – лише сповідували ту або ту догму, у більшості випадків перетворюючись на фанатиків, либонь тому, що фанатизм уявляється єдиними ліками проти сумнівів, які не перестають тривожити душу людини.

Я відкрив, що багато ритуалів справді діють. Але я також відкрив, що ті, хто оголошує себе вчителями та охоронцями таємниць життя, хто запевняє, ніби володіє методами, які можуть наділити кожную людину спроможністю досягти всього, чого вона хоче, давно й цілком утратили зв'язок із ученнями стародавнього світу. Пройшовши дорогою до Сантьяго й спілкуючись зі звичайними людьми, я відкрив, що Всесвіт промовляє до нас своєю особливою мовою – так званими знаками, і щоб її зрозуміти, досить дивитися з відкритим розумом на те, що відбувається навколо нас, і все це примусило мене засумніватися в тому, що окультизм – єдині двері, що відчиняються до

цих таємниць. Тож описуючи свій шлях, я почав обмірковувати інші можливості зростання й завершив ці свої роздуми фразою: «Треба тільки бути уважним; ти почнеш навчатися тільки тоді, коли будеш готовий, коли помічатимеш усі знаки й пильно досліджуватимеш усе необхідне для того, щоб ступити наступний крок».

Дві великі проблеми стоять перед кожною людиною: перша – коли почати, й друга – коли зупинитися.

Через тиждень я почав редагувати свою книжку – зробив першу, другу й третю редакції. Мадрид уже мене не збуджує, мені час повертатися – я відчуваю, що цикл завершився, й мені слід починати наступний. Я прощаюся з містом так само, як я прощався з усім у житті: ймовірно, я можу змінити намір й одного дня сюди повернутися.

Я повертаюся на батьківщину разом з Естер із думкою, що, мабуть, мені доведеться шукати іншу роботу, але поки що я нічого не знаходжу (а не знаходжу тому, що не маю в ній потреби) і далі редагую свою книжку. Я, проте, не дуже вірю, що хтось може зацікавитися досвідом людини, яка пройшла дорогу до Сантьяго, романтичну, але важку.

Через чотири місяці, наготувавшись робити десяту редакцію, я раптом виявляю, що рукопису в моєму помешканні немає, нема й Естер. Та коли я вже перебуваю на межі божевілля, вона повертається з поштовою квитанцією в руках – вона надіслала рукопис колишньому коханцеві, який нині має невеличке видавництво.

І колишній коханець Естер видає мою книжку. У газетах жодного рядка, проте кілька людей її купують. Вони рекомендують її іншим, ті, у свою чергу, її купують і рекомендують іще іншим. Через півроку перший наклад розпродано. Через рік друкується вже третій наклад, і я починаю заробляти гроші літературою, про що ніколи навіть не мріяв.

Я не знаю, поки триватиме цей чарівний сон, але вирішую прожити кожну хвилину свого життя так, ніби вона остання. І бачу, що літературний успіх відкриває переді мною можливість, про яку я так давно мріяв: інші видавці висловлюють бажання надрукувати мій наступний твір.

Але ж неможливо мандрувати дорогою до Сантьяго кожен рік – тож про що мені тепер писати? Невже для мене знову почнеться драма сидіння перед друкарською машинкою, коли я спроможний робити все що завгодно – крім фраз і абзаців? Чи зможу я й далі ділитися з читачами своїм світоглядом, розповідати їм про свій життєвий досвід? Я намагаюся робити це протягом кількох днів, протягом багатьох ночей і доходжу висновку, що це неможливо. Але одного вечора випадково (а чи й справді випадково?) прочитую цікаву оповідку з «Тисяча й однієї ночі»; там я знаходжу символ своєї першої подорожі, щось таке, що допомагає мені збагнути, хто я такий і чому я так довго не наважувався ухвалити рішення, яке мав би ухвалити дуже давно. Я взяв ту оповідку за основу, і на ній побудував розповідь про вівчаря, котрий вирушив на пошуки своєї мрії – скарбу, захованого в єгипетських пірамідах. Я також розповів про кохання, яке на нього чекало, як чекала на мене Естер, поки я блукав дорогами життя.

Але я вже не той, хто колись мріяв стати бодай кимось, я став самим собою. Я пастух, що переходить через пустелю, але де той Алхімік, який допоможе мені прийти туди, куди я хочу прийти? Коли я закінчую свій новий роман, я майже не розумію, до якого, власне, жанру він належить: він здається казкою для дорослих, а дорослі значно більше цікавляться книжками про війну, про секс або про те, як прийти до влади. Та, попри мої сумніви, видавець публікує книжку, й читачі знову записують її до бестселерів.

Минають три роки, мое подружнє життя безхмарне, я роблю те, що мені подобається робити, з'являється перший переклад моєї книжки, потім – другий, і успіх, повільний, але стабільний, розносить мою літературну славу на всі чотири сторони світу.

Я вирішую переселитися до Парижа – адже там літературні кав'ярні, там письменники, там культурне життя. Проте відкриваю, що нічого з цього вже не існує. Кав'ярні, обвішані портретами людей, які створили їхню славу, перетворилися на заповідники для туристів. Переважна більшість письменників дбають насамперед про форму, а не про зміст, вони намагаються бути оригінальними, але досягають лише того, що їхні твори стають смертельно занудними. Вони замикаються у своєму світі, і я визнаю надзвичайно цікавий вираз із французької мови: *renvoyer l'ascenseur*. Це приблизно означає: «Ти – мені, а я – тобі». Тобто я вихваляю твою книжку, а ти – мою, і в такий спосіб ми створюємо новий культурний простір, здійснюємо революцію, стаємо творцями нового філософського мислення, ми спільно страждаємо через те, що ніхто нас не розуміє, але зрештою такою є доля всіх геніїв минулого, бути незрозумілим для свого історичного часу – невід'ємна особливість великого митця.

Ті, хто дотримуються тактики «ти – мені, а я – тобі», спочатку досягають певного результату: люди не наважуються відверто критикувати те, чого не розуміють. Але згодом вони усвідомлюють, що їх ошукали, й перестають вірити критикам.

Інтернет із його простою мовою починає змінювати світ: нові письменники силкуються донести до широкої публіки свої слова та своє розуміння. Я приєднуюся до цих нових письменників, зустрічаючись із ними в кав'ярнях, про які ніхто не знає, бо вони ще не встигли прославитися й прославити ці кав'ярні. Я самотужки намагаюся вдосконалити свій стиль, а у свого видавця навчаюся мистецтва «співучасті».

* * *

– А що таке Банк Послуг?

– Ви знаєте, що це таке. Усі знають.

– Можливо, але я поки що не зрозумів, що означає цей вираз.

– Він уперше був застосований у книжці одного американського письменника. Це наймогутніший банк у світі. Він діє в усіх сферах життя.

- Я приїхав сюди з країни, що не має усталених літературних традицій. Я не маю змоги зробити послугу нехай там кому.

- Це не має найменшого значення. Я можу навести вам приклад: я знаю, ви людина, чия популярність зростає, й одного дня ви здобудете великий вплив. Я це знаю, бо й сам був таким, як і ви: амбітним, незалежним, чесним. Сьогодні я вже втратив ту енергію, яку мав колись, проте намагаюся допомагати вам, бо не можу й не хочу зупинятися, бо мрію не про спокій, а про ту цікаву боротьбу, якою є життя, могутність, слава.

Я починаю робити внески на ваш рахунок, але вкладаю туди не гроші, а корисні зв'язки. Я рекомендую вас впливовим людям, допомагаю укладати оборудки - законні, звісно. Ви знаєте, що ви переді мною в боргу, хоч я від вас ніколи нічого не вимагаю.

- Але настане день, коли...

- Атож, настане день, коли я у вас чогось попрошу, ви можете, звісно, мені відмовити, хоч і знаєте, що дещо мені заборгували. Та якщо ви зробите те, про що я вас попрошу, я й далі допомагатиму вам, а інші знатимуть, що ви людина, на яку можна покластися, і робитимуть внески на ваш рахунок - і це завжди будуть зв'язки, бо цей світ утворюють лише зв'язки й більше нічого. Вони теж чогось попросять у вас одного дня і, якщо ви шануватимете й підтримуватимете того, хто вам допоміг, то з плином часу павутина ваших зв'язків поширяться на весь світ, ви знатимете всіх, кого вам треба знати, і ваш вплив дедалі зростатиме.

- А якщо я відмовлюся зробити те, чого ви в мене попросите?

- Звичайно, може статися й так. Внески до Банку Послуг передбачають певний ступінь ризику, як і внески до будь-якого іншого банку. Ви відмовите мені в тій послугі, якої я у вас попрошу, вважаючи, що я допоміг вам, бо ви на це заслуговували, бо ви найкращий і всі ми повинні схилитися перед вашим талантом. Тоді я попрошу у вас пробачення й звернуся до іншої особи, на чий рахунок я робив внески, але від тієї миті усім стане відомо, хоч про це й нічого не буде сказано, що вам довіряти не можна. У такому разі ви зможете досягти якогось часткового успіху, але ви ніколи не здобудете тієї слави, на яку заслуговуєте. У якусь мить ваше життя почне хилитися до занепаду, ви досягнете середини свого життєвого шляху й ніколи не дійдете до його вершини, ви будете напівзадоволений і напівсумний, ви не будете ані невдахою, ані людиною, що досягла повного успіху. Ви не будете ані холодним, ані гарячим, ви будете тепленьким, а, як сказав якийсь євангеліст у якійсь книзі зі Святого Письма: те, що тепленьке, не має смаку.

* * *

Мій видавець робить великі внески - корисні зв'язки - на мій рахунок у Банку Послуг. Я навчаюся приймати успіхи й терпіти невдачі, мої книжки перекладаються французькою мовою і, як велить традиція, чужоземця тут приймають добре. Але не тільки це: чужоземець тут досягає успіху! Через десять років я вже маю велике помешкання з вікнами на Сену, мене люблять читачі й терпіти не може критика (яка обожнювала мене доти, доки не

продалося сто тисяч примірників моїх творів, після чого я перестав бути для неї «незрозумілим гением»). Я навчаюся просити і навчаюся робити так, щоб інші також зверталися до мене з якимись проханнями.

Естер здобуває дозвіл працювати як журналістка. Якщо не брати до уваги конфліктів, неминучих у кожному шлюбі, я почуваюся цілком задоволеним. До мене вперше доходить, що всі мої невдачі з попередніми закоханостями та шлюбами не мали жодного стосунку до тих жінок, із якими мені доводилося мати справу, – вони пояснювалися лише моїм кепським характером. З усіх тих жінок Естер була єдиною, котра зрозуміла одну дуже просту річ: щоб налагодити стосунки з нею, мені треба було спершу налагодити стосунки із самим собою. Ми вже разом десять років, я вважаю її жінкою свого життя, й, хоч іноді (а правду кажучи, досить часто) я закохуюся в інших жінок, що трапляються на моєму шляху, думка про розлучення ніколи мене не навідує. Я ніколи не запитую, чи вона щось знає про мої позашлюбні пригоди. Вона ніколи не згадує про це жодним словом.

Тому я був украй здивований, коли вона якось сказала мені, – ми саме виходили з кінотеатру, – що запропонувала в журналі, де працює, зробити репортаж про одну з громадянських війн в Африці.

– Що... що ти мені сказала?

* * *

– Що хочу стати військовим кореспондентом.

– Ти збожеволіла! Навіщо це тобі? Ти маєш ту роботу, яку хотіла мати. Маєш добрий заробіток, хоч без цих грошей ми могли б і обійтися. Маєш усі необхідні зв'язки в Банку Послуг. Маєш талант, і колеги тебе шанують.

– Можливо, причина в тому, що мені хочеться побути самій-одній.

– Я тобі остогид?

– Ми побудували своє життя разом. Я кохаю свого чоловіка, й він мене теж кохає, хоч його й не можна назвати найвірнішим із чоловіків.

– Ти досі нічого мені про це не казала.

– Бо для мене це не має значення. Зрештою, що таке вірність? Відчуття, що ти володієш тілом і душею, які тобі не належать? А ти, хіба ти віриш у те, що я не була в ліжку з жодним чоловіком протягом тих років, які ми прожили разом?

– Це мене не цікавить. Я нічого не хочу знати.

– І я так само.

– Тоді до чого ця війна, що відбувається десь у забутому Богом куточку світу?

– Мені це потрібно. Я ж тобі сказала.

- Хіба ти маєш не все, що тобі потрібно?

- Я маю все, чого може бажати жінка.

- Що ж тоді не так із твоїм життям?

- Саме те, про що ти сказав. Я маю все, проте не почуваюся щасливою. Не я одна така. Протягом усіх цих років мені доводилося зустрічатися або бачитися з людьми різного ґатунку: із багатими, бідними, наділеними великою владою, чудово влаштованими. Й у всіх очах, що зустрічалися з моїми, я читала глибоке невдоволення життям, непоясненну гіркоту. Глибокий смуток, який вони не завжди хотіли визнати, але який був там незалежно від того, що вони мені казали. Ти мене слухаєш?

- Я тебе слухаю. Я думаю. То ти вважаєш, щасливих людей немає?

- Деякі люди здаються щасливими; але вони просто не думають на цю тему. Інші складають плани: я хочу одружитися, мати власний дім, двох дітей, віллу за містом. Поки вони заклопотані цими проблемами, вони схожі на биків, що нападають на тореро: діють, підкоряючись лише інстинкту, мчать уперед, не бачачи своєї цілі. Купують дорогий автомобіль, іноді навіть «ферарі», і підсвідомо вважають, що сенс їхнього життя в цьому, хоч ніколи себе не запитують, чи це справді так. Та попри все їхні очі виражають смуток, хоч вони навіть не здогадуються, що носять його у душі. Ти щасливий?

- Не знаю.

- А я знаю, що щасливих людей на світі немає. Усі вони вигадують собі якусь роботу: працюють понад норму, дбають про дітей, про чоловіка або дружину, про кар'єру, про диплом, сушать собі голову над тим, що вони робитимуть завтра, що їм треба купити, що треба робити для того, аби не почуватися нижчим за інших і таке інше. І мало знаходилося людей, які сказали б мені: «Я нещасливий». Більшість кажуть: «Я домогся успіху в житті, я маю все, що мені хотілося мати». Тоді я запитую: «А що вас робить щасливим?» Мені відповідають: «Я маю все, про що може мріяти людина: родину, дім, роботу, здоров'я». Тоді я знову запитую: «А ви замислювалися про те, чи це все, чого ви потребуєте у своєму житті?» Мені відповідають: «Так, це все». Але я наполягаю: «Отже, сенс вашого життя в роботі, у родині, у дітях, які виростуть і покинуть вас, у дружині або чоловікові, які з плином часу неминуче перестануть бути вашими коханцями й залишаться тільки друзями. А робота теж одного дня закінчиться. То що ви робитимете, коли все це станеться?»

Мені відповідають... Мені нічого не відповідають і змінюють тему розмови.

А коли все ж таки відповідають, то кажуть: «Коли мої діти виростуть, коли мій чоловік – або моя дружина – стане для мене більше другом, ніж об'єктом палкого кохання, коли я вийду на пенсію, я матиму вільний час для того, про що мріяв усе життя: для мандрів».

Я запитую: «Але мене цікавить, чи відчуваєтеся ви щасливими тепер? Чи робите те, про що завжди мріяли?» І тоді вони посилаються на свою зайнятість і змінюють тему розмови.

Якщо ж я наполягаю, то кожен зрештою відкриває, що йому таки бракує чогось. Директор підприємства ще не уклав оборудку, про яку завжди мріяв, господині дому хотілося б мати більше незалежності або більше грошей, закоханий молодик боїться втратити свою кохану, студент-випускник запитує себе, чи він сам обрав собі кар'єру, чи її обрали за нього, дантистові хотілось би бути співаком, співакові – політиком, політикові – письменником, письменникові – фермером. І навіть коли я зустрічаю людину, яка робить те, що вона сама для себе обрала, її душу терзають сумніви та неспокій. Я ніколи не знаходила людину з миром у душі. Тож дозволь мені повторити своє запитання: «Ти щасливий?»

– Ні. Я маю жінку, яку кохаю, я роблю те, про що завжди мріяв, маю свободу, якій заздять усі мої друзі. Можу подорожувати, куди мені захочеться, маю почесні, славу. Але річ у тім...

– У чому ж річ?

– Я думаю, якщо я зупинюся, то життя втратить для мене сенс.

– Ти міг би розслабитися, подивитися на Париж, узяти мене за руку й сказати: я досяг усього, чого прагнув, тож утішаймося життям, яке ще нам залишається.

– Я можу подивитися на Париж, можу взяти тебе за руку, але не можу сказати цих слів.

– Я маю всі підстави думати, що всі, кого ми зустрічаємо на вулиці, по якій тепер ідемо, відчувають одне й те саме. Елегантна жінка, яку ми щойно проминули, марнує свої дні, намагаючись зупинити час, бо вважає, що від цього залежить кохання. А подивись на протилежний бік вулиці – там подружжя з двома дітьми. Вони переживають хвилини великого щастя, коли виводять дітей на прогулянку, і водночас підсвідомість не перестає катувати їх, вони думають, що з ними буде, коли чоловік утратить роботу, коли хтось із них тяжко захворіє, а фонд медичного страхування не виконає своїх зобов'язань, коли один із хлопчиків потрапить під машину. Вони намагаються розважитись, але водночас не припиняють думати про те, як їм уникнути трагедій, як захиститися від світу.

– А що ти скажеш про жебрака на розі вулиці?

– Я його не знаю – ніколи не розмовляла з ним. Він – живий портрет нещастя, але його очі, як і очі кожного жебрака, схоже, приховують щось дуже важливе. Смуток у них такий очевидний, що я не можу в нього повірити.

– Чого ж бракує всім цим людям?

– Не маю найменшого уявлення. Коли дивишся на фотографії знаменитостей на сторінках журналів, то бачиш, що всі вони сміються, всі щасливі. Та позаяк я одружена зі знаменитістю, то знаю, що це не так: у цю мить, на цій світліні, вони сміються, усміхаються, але вночі або вранці поведуться

зовсім інакше. «Що я маю робити, аби й далі мої фото друкували на сторінках журналів?» «Як мені приховати, що в мене вже немає грошей, і я неспроможний підтримувати свій колишній блиск?» «Як мені домогтися, щоб мій блиск був яскравішим, ніж у інших?» «Весела й усміхнена актриса, з якою мене зняли на цій фотографії, може завтра перехопити в мене роль!» «Чи я ліпше вдягнена, аніж вона? Чому ми сміємося, адже ми ненавидимо одна одну!» «Чому ми продаємо щастя читачам журналу, якщо самі ми глибоко нещасні, поневолені славою?»

– Ми з тобою не поневолені славою.

– Не будь параноїком, я не говорю про конкретних людей.

– І як ти думаєш, до чого це все призведе?

– Багато років тому я прочитала цікаву книжку. Припустімо, Гітлер виграв війну, знищив усіх євреїв у світі й зумів переконати свій народ, що вони справді найвища раса. Книжки з історії переписують, і через сто років його наступники винищують індіанців. Минають ще триста років і на землі не залишається жодного чорношкірого. А ще через п'ятсот років могутня військова машина змитає з лиця землі всіх азіатів. У книжках з історії пишуть про давні війни проти варварів, але ніхто тих книжок не читає, бо тим подіям уже не надають ані найменшої ваги. І ось через дві тисячі років після народження нацизму в одному барі в Токіо – уже понад п'ять століть населеному високими людьми з голубими очима, Ганс і Фриц п'ють пиво. У якусь мить Ганс дивиться на Фрица й запитує:

«Як ти думаєш, Фрице, усе було завжди так?»

«Про що ти?»

«Про світ».

«Звичайно, світ завжди був таким, яким він є сьогодні, хіба нас не цього навчають?»

«Та звісно, не знаю навіть, навіщо я поставив тобі таке ідіотське запитання», – каже Ганс.

Вони допивають пиво, говорять про щось інше й забувають про ту розмову.

– Не треба навіть заходити так далеко в майбутнє, досить повернутися на дві тисячі років у минуле. Ти змогла б захоплюватися гільйотиною, дибою, електричним стільцем?

– Я знаю, до чого ти хилиш: до хреста – найтяжчого з катувань, вигаданих людиною. Пам'ятаю, я читала в Цицерона, що це «огидне покарання, яке спричиняє жахливі муки перед тим, як настане смерть». Проте сьогодні люди носять зображення хреста на грудях, вішають його на стінах помешкань, перетворили його на релігійний символ, цілком забувши, що перед ними найстрахотливіше знаряддя тортур.

– А ось іще один приклад: минуло два з половиною століття, перш ніж комусь спало на думку, що пора покінчити з поганським святом, яке відзначали в

день зимового сонцестояння, тобто той день, коли сонце перебуває на найбільшій відстані від землі. Апостоли та послідовники апостолів були надто заклопотані тим, щоб поширювати вчення Ісуса й ніколи не звертали увагу на *natalis invicti solis*, на свято народження сонця, яке відзначали прихильники Мітри двадцять п'ятого грудня. І так тривало доти, доки один з єпископів вирішив, що свято зимового сонцестояння – загроза для віри, й сьогодні ми маємо меси, вертепи, проповіді, пластикових немовлят у дерев'яних яслах і переконаність, абсолютну й цілковиту переконаність у тому, що Христос народився саме в цей день!

– І ми маємо також ялинку. Ти знаєш, звідки вона походить?

– Не маю найменшого уявлення.

– Святий Боніфатій вирішив «християнізувати» ритуал, який мав на меті вшановувати бога Одина, коли той був хлопчиком: раз на рік германці розкладали подарунки навколо дуба, щоб діти їх потім там підбирали. Вони вважали, що цей ритуал тішить їхнього поганського бога.

– Повернімося до оповідки про Ганса й Фріца: ти вважаєш, що цивілізація, людські взаємини, наші бажання, наші здобутки – усе це лише наслідки хибно витлумаченої історії?

– Але ж і ти, коли писав про подорож до Сантьяго, прийшов до такого самого висновку, чи не так? Раніше ти вважав, лише група обраних знає, що означають магічні символи; а тепер ти переконаний, що всім відоме це значення – проте ми його забули.

– Те, що ми його знаємо, нічого не змінює: люди докладають величезних зусиль, щоб нічого не згадувати, щоб не поновлювати могутній магічний потенціал, яким ми володіємо. Бо це порушило б рівновагу наших організованих світів.

– Хай і так, але всі люди наділені такою спроможністю, правда ж?

– Незаперечна правда. Але їм бракує мужності, щоб іти за своїми мріями, придивлятися до прикмет і знаків. Чи не звідси твоя тривога і невдоволеність собою?

– Я не знаю. І я не стверджую, що протягом усього часу почуваюся нещасливою. Я вмію розважатися, кохати тебе, любити свою роботу. Але іноді мене опановує цей глибокий смуток, нерідко змішаний із почуттям провини і страху; він минає тільки для того, щоб потім повернутися, і знову минає. Як і наш Ганс, я ставлю запитання; та позаяк не знаходжу на нього відповіді, то просто забуваю. Я могла б допомагати голодним дітям, створити асоціацію допомоги дельфінам, проповідувати спасіння в ім'я Христа, робити щось таке, що дозволяло б мені відчувати себе корисною; але я не хочу.

– А чого тобі раптом забандюрилося податись на війну?

– Бо мені здається, на війні людина перебуває на межі – вона може померти вже завтра. А хто перебуває на межі, той живе зовсім іншим життям.

- Ти хочеш знайти відповідь на запитання Ганса?

- Хочу.

* * *

Й ось тепер, сидючи перед так і не відкоркованою пляшкою вина в чудовому номері-люкс готелю «Бристоль», дивлячись на Ейфелеву вежу, яка сяє яскравими вогнями протягом п'ятих хвилин щоразу, коли годинникова стрілка робить повний оберт, докурюючи останню сигарету й думаючи про те, що люди вітаються зі мною, так ніби нічого й не сталося, я запитую себе: а чи не в той день, коли ми виходили з кінотеатру, усе й почалося? Чи правильно я вчинив, що дозволив їй податися на пошуки відповіді на запитання, сформульованого в сюжеті її не вельми вдалої оповідки, чи мусив виявити твердість і сказати їй, щоб вона забула про свої фантазії, бо вона моя дружина, і я дуже потребую її присутності та підтримки?

Дурниці. Я тоді чудово знав, як і тепер знаю, що я не мав іншої ради, як дозволити їй робити все що заманеться. Якби я сказав їй: «Або я, або твій намір стати військовим кореспондентом», я відплатив би Естер чорною невдячністю за все, що вона зробила для мене. Хоч я тоді й не був переконаний у доцільності її наміру вирушити на пошуки відповіді на запитання, сформульованого в сюжеті її не вельми вдалої оповідки, я, проте, зрозумів, що їй хотілося відчувати смак свободи, пережити сильні емоції. Що в цьому поганого?

Отож я не став її зупиняти – хоч і визнав за потрібне звернути її увагу на те, що вона бере велику позичку в Банку Послуг (хоч, якщо добре поміркувати, яку дурницю я їй тоді сказав!). Протягом двох років Естер спостерігала кілька військових конфліктів із дуже близької відстані, міняючи континенти, як міняють рукавички. Щоразу коли вона поверталася, я мав надію, що нарешті вона зупиниться, бо хіба можливо протягом тривалого часу перебувати там, де немає змоги ані пристойно поїсти, ані помитися, ані сходити в кіно або до театру. Я запитував, чи вже знайшла вона відповідь на запитання Ганса, й вона щоразу відповідала: «Поки ні, але я на правильній дорозі», і я примушував себе погоджуватися з нею. Іноді вона по кілька місяців не була вдома, але всупереч поширеним уявленням розлука лише підсилювала нашу любов, показувала нам, наскільки ми потрібні одне одному. Наші стосунки, які стали майже ідеальними після того, як ми оселилися в Парижі, дедалі міцнішали.

Якщо не помиляюся, із Михаїлом вона познайомилася, коли їй знадобився перекладач, що супроводжував би її в одну з країн Центральної Азії. Спочатку вона розповідала мені про нього з великим ентузіазмом – мовляв, це людина з надзвичайно тверезим поглядом на речі, котра бачить світ таким, яким він насправді є, а не таким, яким нам його малюють ті, хто хоче бачити його іншим. Він був на п'ять років молодший від неї, але мав досвід, що його Естер називала «магічним». Я слухав її з терплячою чемністю, вдаючи, ніби той молодик та його уявлення про світ надзвичайно мене цікавили, але насправді мої думки витали далеко, у моїй голові вирували проблеми, які я мусив якнайшвидше розв'язати, ідеї, які могли придатися мені у написанні чергової книжки, відповіді на запитання журналістів та видавців, міркування про те, до якої стратегії вдатися, щоб

звабити ту або ту жінку, котра виявляла до мене цікавість, плани подорожей, потрібних для просування моїх книжок.

Я не знаю, чи вона це помічала. Але я не помітив, як вона поступово перестала згадувати про Михайла, і зрештою він цілком зник із наших розмов. А її поведінка ставала дедалі радикальнішою: навіть тоді, коли перебувала в Парижі, вона протягом тижня кілька разів поверталася додому пізно вночі, посилаючись на те, що готує репортаж про жебраків.

Я здогадався, що йдеться про любовну пригоду. Страждав протягом тижня, запитуючи себе: чи варто мені висловити їй свої сумніви, чи вдавати, ніби нічого не відбувається? Вирішив нічого не помічати, виходячи з принципу: «Чого очі не бачать, того серце не відчуває». Я був абсолютно переконаний у тому, що вона в жодному випадку мене не покине – вона надто багато трудилася, щоб зробити мене таким, яким я тепер є, і немає жодного резону відмовитися від результату такої тяжкої праці задля скороминущої пристрасті.

Якби я відчував бодай найменший інтерес до світу Естер, я неодмінно хоч би раз поцікавився б, що сталося з її перекладачем та його «магічним» умінням бачити світ. Ця мовчанка, ця цілковита відсутність інформації мала б розбудити мої підозри. Я мав би попросити її взяти мене бодай в одну зі своїх експедицій до жебраків, про життя яких вона нібито готувала «репортаж».

Іноді вона запитувала в мене, чи мені цікава її робота, і щоразу я на це відповідав: «Твоя праця мене дуже цікавить, але я не хочу втручатися, я хочу, щоб ти самостійно йшла тим шляхом, який для себе обрала, не забуваючи, що саме ти допомогла мені вийти на свій власний шлях».

Було очевидно, що моя ухильна фраза не свідчила про великий інтерес до її професійної діяльності. Проте люди завжди вірять у те, у що хочуть вірити, й Естер цілком задовольнялася моєю відповіддю.

Мої думки знову повертаються до слів поліцейного інспектора, які він промовив, коли я виходив із в'язниці: «Ви – вільний». А що означає воля? Бачити, що твого чоловіка анітрохи не цікавить те, що ти робиш? І почувати, що ти сама-одна, що тобі немає з ким розділити свої найінтимніші почуття, бо чоловік, із яким ти одружилася, повністю зосереджений на своїй роботі, на своїй важливій, прекрасній і важкій діяльності?

Я знову дивлюся на Ейфелеву вежу: мабуть, минула вже година з лишком, бо вона іскриться, ніби виготовлена з діамантів. Я не знаю, скільки разів вона ставала такою, поки я перебуваю тут, біля вікна.

Я тепер знаю, що, надміру дбаючи про свободу нашого шлюбу, я не помітив, як Михайл зник із наших розмов із дружиною.

...Щоб потім з'явитися в барі та знову зникнути, але цього разу забрати її з собою й залишити славного й успішного письменника як підозрюваного в убивстві.

Або, і це значно гірше, як покинутого чоловіка.

Запитання Ганса

У Буенос-Айресі Заіром була звичайна монета вартістю в двадцять сентаво. На тій монеті, про яку далі йтиметься, рискою, нанесеною лезом навахи або простого складаного ножика, були підкреслені літери N і T і цифра 2; на аверсі був викарбований рік -1929. (У Гуджараті в кінці вісімнадцятого сторіччя Заіром називали тигра; на Яві - сліпого з мечеті Суракарта, в якого вірні кидали камінням; у Персії - астролябію, яку Надір-шах звелів утопити в морі; у в'язницях Магді близько 1892 року - маленький компас, загорнутий у клапоть тюрбана, яким користувався Рудольф Карл фон Слатін...)

Минув рік, і якимось я прокинувся, думаючи про історію, що її розповів Хорхе Луїс Борхес. Існує на світі така річ: якщо ти бодай один раз доторкнешся до неї або побачиш її, то ніколи не забудеш, і вона перебуватиме у твоїх думках, доводячи до божевілля. Мій Заір не має нічого спільного з романтичними метафорами про сліпців, компас, тигра чи якусь монету.

Мій Заір має ім'я; і звать його Естер.

Після того як мене випустили з в'язниці, мій портрет з'явився на обкладинках кількох скандальних бульварних журналів. Вони завжди починали з того, що натякали на мою можливу причетність до злочину, але, щоб уникнути можливого судового позову за наклеп, завжди закривали цю тему повідомленням, що мене виправдано (виправдано? та мене навіть не було звинувачено!). Минав тиждень, видавці переконувалися, що люди жваво купують журнальчики з їхніми пасквільними публікаціями (і не дивно, адже досі мене вважали письменником із бездоганною репутацією, й для всіх було великою несподіванкою, що в людини, яка пише про духовний пошук, раптом пробудилися такі несподівані й такі злочинні інстинкти). І тоді вони розпочинали нову атаку, стверджували, що Естер утекла з дому, після того як довідалася про мої позашлюбні пригоди; один німецький журнал дописався до того, що накинув мені роман зі співачкою, на двадцять років молодшою за мене, та дівуля розповіла, що ми зустрілися з нею в Осло, столиці Норвегії (це була правда, але та зустріч відбулася в рамках діяльності Банку Послуг - мій друг попросив мене зустрітися з тією дамою і був присутній на єдиній вечері, яку ми з нею мали). Співачка сказала, що між нами нічого не було (але якщо між нами нічого не було, то навіщо той журнал помістив на обкладинці наше фото з нею?) і скористалася з ситуації, щоб повідомити про появу свого нового диску: вона використала як мене, так і той журнал для своєї реклами, і я досі вважаю, що її наступний провал став саме результатом тієї дешевої реклами (бо зрештою диск у неї був непоганий, але її загравання з пресою не могли не завдати їй великої шкоди).

Проте скандал зі знаменитим письменником не тривав довго: адже в Європі, а надто у Франції, подружню невірність не лише не осуджують, а й таємно нею

захоплюються. І нікому нецікаво читати про те, що може статися і з ним самим.

Тема втратила популярність, але припущення тривали: таємно заарештована, втекла з дому через погане ставлення чоловіка (було надруковано фотографію офіціанта, який стверджував, що ми часто сварилися: пам'ятаю, що справді ми з Естер якимось зчепилися з приводу творчості одного латиноамериканського письменника – її думка про нього була цілком протилежна моїй). Одна бульварна англійська газета повідомила – на щастя, без великого резонансу, – що моя дружина таємно вступила до ісламської терористичної організації і перейшла на нелегальне становище.

Але в нашому світі, де не бракує зрад, розлучень, убивств, замахів, широка публіка забула про історію, що сталася зі мною. Роки досвіду навчили мене, що подібна сенсація не вплине на мого вірного читача (щось подібне вже траплялося, коли аргентинське телебачення показало журналіста, який нібито мав докази про мій таємний роман у Чилі з майбутньою першою леді країни, а проте мої книжки залишилися в Чилі у списку бестселерів). Сенсація на те й сенсація, щоб тривати не довше за п'ятнадцять хвилин, як сказав один американський актор. Мене турбувало зовсім інше: треба було реорганізувати своє життя, знайти нове кохання, знову почати писати книжки, і десь у закутку свідомості, на межі між любов'ю й ненавистю, зберегти спогад про свою дружину.

Або, висловлюючись точніше (а я мусив подивитися правді у вічі), про свою колишню дружину.

Дещо з того, що я передбачав у готелі «Бристоль», справді відбулося. Деякий час я не виходив із дому, бо не знав, як подивитися у вічі друзям і сказати: «Моя дружина мене покинула, вона знайшла собі молодшого». Коли я нарешті наважився вийти на люди, ніхто ні про що мене не запитував, але, випивши кілька келихів вина, я сам відчув потребу поговорити на цю болючу тему – так ніби я міг прочитати думки інших, а вони не мали іншої турботи, крім як довідатися про те, що сталося в моєму житті, але були досить виховані, щоб нічого мені не казати. Залежно від гумору, в якому я перебував у той або в той день, Естер була або святою жінкою, що заслуговувала кращої долі, або жінкою підлою і зрадливою, яка поставила мене в дуже складне становище, коли мене мало не звинуватили у вбивстві.

Друзі, знайомі, видавці – усі ті, хто сидів за моїм столом на численних званих вечерях, які я мав за обов'язок відвідувати, спочатку слухали мене з певною цікавістю. Але незабаром я помітив, що вони змінювали тему розмови – моя історія була для них цікавою недовго, а незабаром вийшла за межі їхніх повсякденних зацікавлень, їм було куди цікавіше обговорювати смерть актриси, вбитої співаком, або відкриття юної дівчини, що написала книжку про свої любовні стосунки з відомими політиками. Якимось, перебуваючи в Мадриді, я звернув увагу на те, що мене все рідше запрошують на всілякі вчисті події та вечірки: хоч я відчував певну втіху, коли полегшував собі душу, звинувачуючи або нахваляючи Естер, я почав розуміти, що перетворююся на щось гірше, ніж зраджений чоловік; я перетворювався на зануду, якого ніхто не хоче бачити поруч себе.

Відтоді я постановив собі страждати мовчки, й запрошення знову заповнили мою поштову скриньку.

Але Заір, про який я спочатку думав із ніжністю або роздратуванням, займав усе більше й більше місця в моїй душі. Естер ввижалася мені в кожній жінці, яку я зустрічав. Я бачив її в усіх барах, кінотеатрах, на всіх автобусних зупинках. Не раз я наказував водієві таксі зупинитися посеред вулиці або їхати слідом за кимось, аж поки не переконувався, що це не та особа, яку я шукаю.

Оскільки Заір заповнював усі мої думки, я потребував якоїсь протитрути, чогось такого, що врятувало б мене від розпачу.

І тут могло бути лише одне розв'язання проблеми: знайти коханку.

Із трьох або чотирьох жінок, які приваблювали мене, я зрештою зупинив свій вибір на Марі, тридцятип'ятирічній французькій актрисі. Вона єдина не говорила мені таких дурниць, як: «Ви мені подобаєтеся як чоловік, а не як людина, з якою всім цікаво познайомитися», або: «Я воліла б, щоб ви не були знаменитим», або – ще гірше: «Гроші мене не цікавлять». Вона єдина щиро раділа моему успіху, бо й сама була знаменита і знала, що таке слава. Слава збуджує. Бути поруч зі знаменитим чоловіком і знати, що він обрав саме тебе – хоч міг би обрати іншу з багатьох – вельми тішило її «я».

Нас часто бачили разом на вечірках і світських раутах; про наші взаємини почали говорити, але ні вона, ні я нічого не підтверджували й нічого не заперечували; тема висіла в повітрі, й журналам кортіло опублікувати фото знаменитого поцілунку, але вони його не дочекалися, бо і я, і вона, вважали подібний спектакль публічного характеру чимось украй вульгарним. Вона знімалася у своїх фільмах, я теж мав чим себе зайняти; коли міг, приїздив до неї в Мілан, вона іноді навідувала мене в Парижі, ми почувалися близькими, проте не залежали одне від одного.

Марі вдавала, ніби не знає, що відбувається в моїй душі, я прикидався, ніби теж не знаю її проблему (нешасливе кохання до одруженого сусіда, хоч вона була жінкою, спроможною відбити для себе будь-якого чоловіка). Ми були друзями, нас поєднували спільні інтереси, ми разом відвідували різні заклади, де можна розважитися, і я ризикну припустити, що нас поєднувало щось дуже схоже на кохання, – хоч і зовсім інше, аніж те, що я почував до Естер, а вона до свого сусіда.

Я знову роздавав автографи, приймав запрошення на всілякі конференції, писав статті на замовлення, брав участь у благодійних вечірках і телевізійних програмах, у проектах допомоги артистам-початківцям. Я робив геть усе, крім того, що мав би зробити, – написати книжку.

Але я не надавав цьому ніякої ваги, у глибині душі я вважав, що моя діяльність як письменника закінчилася, адже мене покинула жінка, котра вивела мене на цей шлях. Я активно втілював у життя свою мрію, поки вона була поруч зі мною, досяг такого успіху, якого мало хто зміг досягти, тож маю тепер повне право присвятити решту життя розвагам.

Я думав про це кожного ранку. Протягом дня мене змагало відчуття, що справжню втіху я зміг би знайти тільки в одному – писати. А коли наставала ніч, я знову докладав усіх зусиль, щоб переконати себе: я вже реалізував свою мрію і тепер мушу спробувати щось нове.

★ ★ ★

Наступний рік був роком святого Якова Компостельського (Сантьяго де Компостела) – тобто роком, коли день його свята, двадцять п'ятого липня, припадає на неділю. У такий рік спеціальні двері в соборі Сантьяго залишаються відчиненими протягом трьохсот шістдесяти п'яти днів. Традиція стверджує, що кожного, хто заходить у собор Сантьяго крізь ці двері, осінить особлива благодать.

В Іспанії з цього приводу відбувалася ціла низка заходів, а що я з глибокою вдячністю згадував про свою паломницьку подорож, то вирішив узяти участь бодай в одному з них: у дискусії, що мала відбутися в січні у Країні Басків. Щоб розірвати ланцюг, який став для мене рутинним, – намагаюся писати, йду на якесь свято, вирушаю в аеропорт, навідую Марі в Мілані, йду на вечірку; готель, аеропорт, Інтернет, аеропорт, інтерв'ю, аеропорт – я вирішив подолати тисячу чотириста кілометрів сам-один, в автомобілі.

Кожне місце – навіть із тих, де я раніше не бував – нагадує мені про мій Персональний Заір. Я думаю, Естер була б дуже рада познайомитися з цією місцевістю, з великим задоволенням пообідала б у цьому ресторані, прогулялася б понад цією річкою. Я зупиняюся на ночівлю в Байонні й перш ніж склепити очі, вмикаю телевизор і довідуюся, що близько п'яти тисяч вантажівок застрягли на кордоні між Францією й Іспанією через несподівану заметіль, що утворила глибокі снігові кучугури.

Пам'ятаю, я хотів тоді повернутися до Парижа: у мене вельми вагома причина відмовитися від своєї участі в дискусії, і її організатори чудово мене зрозуміють – дороги взялися кригою, затори неймовірні, як іспанський, так і французький уряди нікому не радять виходити з дому в цей вікенд через великий ризик нещасливих випадків на дорогах. Сьогодні ситуація набагато серйозніша, ніж учора ввечері: у вранішній газеті повідомляється, що сімнадцять тисяч людей заблоковано на досить короткій ділянці шляху, загони цивільної оборони мобілізовано, щоб надавати потерпілим їжу та тимчасовий прихисток, бо пальне в багатьох машинах закінчилося, й вони не мають змоги обігрівати кабіни.

У готелі мені пояснили, що, якщо мені конче треба їхати, якщо для мене це питання життя або смерті, то ліпше звернути на путівець, зробити об'їзд, який подовжить мою подорож години на дві, хоч ніхто не може гарантувати, що дорожнє покриття на тому путівці у прийнятному стані. Але інстинкт підказує мені, щоб я нікуди не звертав; щось штовхає мене вперед, на слизький асфальт, до тривалого й терплячого сидіння в дорожніх пробках.

Можливо, назва мого міста – Вікторія. Можливо, думка про те, що я надто звик до комфорту й утратив спроможність знаходити імпровізовані рішення у кризових ситуаціях. А може, ентузіазм людей, які в ці дні намагаються відбудувати собор, споруджений багато століть тому – і щоб привернути увагу до своїх зусиль, влаштовують дискусії, у яких запрошують брати участь письменників. А можливо, слова давніх конкістадорів, що вирушали завойовувати обидві Америки: «Пливти треба, жити – не обов'язково».

І я пливу. Через багато часу й після тяжких випробувань прибуваю до Вікторії, де на мене чекають змучені і знервовані люди. Вони розповідають мені, що такого снігопаду тут не було вже понад тридцять років, дякують мені за мої зусилля та наполегливість і повідомляють, що відтепер я маю брати участь в офіційній програмі та відвідати собор Святої Марії.

Дівчина, чиї очі блищать від ентузіазму, розповідає мені історію собору. Спочатку тут був лише мур. Потім під однією з його стін збудували каплицю. Через кілька десятирічів каплиця перетворилася на церкву. Минуло ще століття, й церкву перебудували в готичний собор. Собор знав часи великої слави, потім почав руйнуватися, на якийсь час був покинутий і геть занедбаний, потім перебудований так, що його архітектура кардинально змінилася, але кожне покоління вважало, що воно знайшло розв'язання проблеми і змінювало попередні плани. І таким чином протягом наступних століть тут споруджували нову стіну, там – прибирали банту, ще в якомусь місці ставили підпірки, то заставляли риштуванням вітражі, то прибирали його.

І собор усе витримав.

Я ходжу під його скелетом, дивлячись на сучасні спроби перебудови. Цього разу архітектори гарантують, що знайшли найкраще розв'язання. Повсюди видніють металеві риштування та підпірні конструкції, будівельники жваво розповідають про свої наступні кроки й з певною обережністю критикують те, що зроблено в минулому.

І несподівано, десь посередині центрального нефа, я висновую дещо вельми важливе: собор – це я, це кожен із нас. Ми зростаємо, змінюємо форму, виявляємо в собі певні вади, які хочемо виправити, не завжди знаходимо найкраще розв'язання, але попри все намагаємося дивитися прямо перед собою, триматися прямо й насамперед оберігати від руйнування не стіни, не двері й не вікна, а свій внутрішній простір, де ми носимо й бережемо, все, що для нас важливе й нам дороге.

Атож, кожен із нас собор – у цьому можна не сумніватися. Але що перебуває у порожньому просторі мого внутрішнього собору?

Естер, Заір.

Вона заповнює все. Вона єдина причина того, що я живу на світі. Я озираюся навкруги, готуюся до конференції, і до мене доходить, чому я не відступив перед сніговими заметами, заторами й кригою на дорогах: аби нагадати собі, що кожного дня я повинен перебудовувати себе й аби – уперше у своєму житті – остаточно переконатися в тому, що я люблю інше людське створіння більше, аніж самого себе.

Повертаючись до Парижа – за значно кращих метеорологічних умов – я перебуваю в якомусь трансі: зовсім не думаю, тільки машинально стежу за дорожнім рухом. Коли приїжджаю додому, прошу служницю, щоб вона нікого не впускала, прошу, щоб залишилася ночувати в мене протягом кількох наступних днів, щоб готувала мені вранішню каву, обід і вечерю. Кидаю на підлогу й розтоптую маленький апарат, який сполучає мене з Інтернетом. Зриваю телефон зі стіни. Укладаю свій мобільник у паперовий пакет і надсилаю його

своєму видавцеві, попросивши, щоб він повернув його мені тоді, коли я сам прийду його забрати.

Протягом тижня щоранку я гуляю берегами Сени, а повертаючись із прогулянки, зачинаюсь у своєму кабінеті. Так ніби слова мені нашіптує янгол, пишу книжку – а точніше кажучи, пишу довгого листа жінці моїх сновидінь та мрій, жінці, яку кохаю і завжди кохатиму. Можливо, одного дня ця книжка потрапить їй до рук, але навіть якщо цього не станеться, я відтепер житиму в мирі зі своїм духовним світом. Я більше не воюватиму зі своєю враженою гордістю, більше не бачитиму Естер скрізь – на вулицях, у барах, кінотеатрах, на званих вечерях, у Марі, на перших сторінках газет і журналів.

Проте я щасливий і задоволений, що вона існує – я довів собі, що спроможний кохати з такою силою почуттів, якої ніколи в собі не підозрював і яка сповнює мене відчуттям блаженства.

Я приймаю свій Заір і дозволяю, щоб він привів мене або до святості, або до божевілля.

* * *

«Час шматувати, час зшивати» – книжка, назву якої підказав мені один із віршів Екклесіяста, була опублікована в кінці квітня. На другому тижні травня вона вже була на першому місці серед бестселерів.

Літературні додатки до газет, які ніколи не були надто люб'язними щодо мене, накинулися з іще більш нещадною критикою. Я вирізав найприкметніші фрази й помістив їх до того зошита, в якому зберігав критичні статті минулих років. По суті там говорилося те саме, лише назви книжок були іншими:

«...знову ж таки в ті буремні часи, в які ми живемо, автор примушує нас утікати від дійсності, розповідаючи історію кохання» (так мовби людина може жити без кохання);

«...короткі фрази, поверховий стиль» (так ніби довгі фрази свідчать про глибину стилю);

«...автор відкрив таємницю успіху – маркетинг» (так ніби я народився у країні з великою літературною традицією і мав великий статок, щоб укласти його у свою першу книжку);

«...хоч його книжки продаються добре, як і завжди продавалися, це тільки доводить, що людина не готова сприймати трагедію, яка нас оточує» (так мовби вони знають, що означає бути готовим).

Були й гостріші випадки: крім наведених вище фраз, вони ще й додавали, що я користуюся минулорічним скандалом, щоб заробити на цьому більше грошей. Як то завжди буває, гостра критика тільки збільшила популярність моєї книжки: мої вірні читачі купували її, як завжди, а ті, котрі вже забули, що там сталося зі мною торік, пригадували й теж купували по примірнику, бо їм хотілося знати мою версію зникнення Естер (а що у книжці про це не було

нічого, моя книжка була гімном кохання, то вони, певно, розчаровувалися й подумки приєднувалися до критиків). Видавництва всіх країн, де друкувалися мої книжки, негайно купили права й на цю, останню.

Марі, якій я дав прочитати текст, перш ніж відіслав його до видавництва, виправдала мої сподівання: вона не ревнувала й не дорікала мені за те, що я відкриваю свою душу в такий спосіб перед усіма, а підбадьорила мене й дуже раділа моему успіху. У той період свого життя вона читала твори якогось містика, майже нікому не відомого, й не раз цитувала його під час наших розмов.

* * *

– Коли нас хвалять, ми повинні особливо пильно стежити за нашою поведінкою.

– Критика ніколи мене не хвалила.

– Я кажу про читачів. Ти тепер одержуєш від них більше листів, ніж будь-коли і зрештою повіриш у те, що ти значно кращий, ніж здаєшся собі самому, тебе опанує фальшиве відчуття впевненості в собі, яке може бути дуже небезпечним.

– Але й справді після відвідин того собору я вважаю себе кращим, ніж я сам собі уявлявся, й це не має жодного стосунку до читацьких листів. Я відкрив кохання, хоч би яким абсурдним здавалося таке твердження.

– Чудово. Найбільше подобається мені у твоїй книжці те, що ти ні в чому не звинувачуєш свою колишню дружину. Та й самого себе також.

– Я навчився не марнувати на це час.

– І правильно вчинив. Усесвіт сам береться виправляти наші помилки.

– Ти вважаєш, що зникнення Естер – це «виправлення» помилки?

– Я не вірю в цілющу силу страждання й трагедії; вони становлять частину нашого життя, а тому їх не слід сприймати як покарання. Зазвичай Усесвіт показує нам, що ми припустилися помилки, коли забирає в нас найважливіше: наших друзів. І саме це відбулося з тобою, якщо я не помиляюся.

– Нещодавно я відкрив одну важливу істину: справжні друзі – це ті, які перебувають поруч із нами, коли в нас усе гаразд. Вони радіють нашим перемогам. Облудні друзі – це ті, хто з'являється біля нас у важкі хвилини нашого життя і з сумними обличчями висловлюють «солідарність» із нами, тоді як насправді наші страждання втішають їх у їхньому жалюгідному існуванні. Під час кризи, яку я пережив торік, поруч зі мною з'явилося кілька людей, яких я раніше ніколи не бачив, і вони намагалися втішити мене. Я цього терпіти не можу.

– Зі мною буває те саме.

– Я дякую долі за те, що ти з'явилася в моєму житті, Марі.

– Не поспішай дякувати, нашим стосункам поки що бракує сили, і їх не можна вважати достатніми. А тим часом я вже думаю, чи не переселитися мені до Парижа або попросити тебе, щоб ти пожив у Мілані. У твоєму випадку, як і в моєму, це не дуже вплине на нашу роботу. Ти завжди працюєш удома, а я – в інших містах. Ти хочеш змінити тему розмови чи обговоримо цю можливість?

– Хочу змінити тему розмови.

– Тоді поговоримо про щось інше. Ти виявив велику мужність, написавши свою книжку. Мене особливо вразило те, що ти жодного разу не згадуєш про того молодика.

– Він мене не цікавить.

– Не може бути, щоб він тебе не цікавив. Не може бути, щоб час від часу ти себе не запитував: чому вона віддала перевагу йому?

– Я себе про це не запитую.

– Ти кажеш неправду. Мені хотілося б знати, чому мій сусід не розлучився зі своєю нікчемною дружиною, геть нецікавою, з вічною посмішкою на обличчі, яка не знає інших інтересів, крім дому, харчування, прогонування дітей та сплати рахунків. Якщо я себе про це запитую, то й ти запитуєш.

– Ти хочеш, аби я сказав, що ненавиджу його, бо він забрав у мене дружину?

– Ні, я хотіла почути від тебе, що ти йому простив.

– На таке я не здатен.

– Це справді важко. Але іншої ради немає. Якщо ти йому не простиш, ти весь час думатимеш про те, якого лиха він тобі завдав, і цей біль не мине ніколи. Я не кажу, що він має подобатися тобі. Я не кажу, що ти повинен його знайти. Я не стверджую, що ти повинен бачити в ньому янгола. До речі, як його звуть? Ім'я російське, якщо я не помиляюся?

– Мене його ім'я не цікавить.

– Он як? Ти навіть його імені не хочеш промовити. Це якийсь забобон?

– Його звуть Михаїлом, якщо тобі так хочеться знати.

– Енергія ненависті тебе нікуди не приведе. Але Енергія Прощення, яка виражається через любов, може позитивно перетворити твоє життя.

– Ти тепер схожа на тибетську проповідницю, чиї міркування дуже добрі в теорії, але незастосовні на практиці. Не забувай, я був поранений багато разів.

– Тому ти досі носиш у собі хлопчика, який плакав, ховаючись від батьків, і був найслабший у школі. На тобі досі можна розгледіти знаки того тендітного хлопця, якого цуралися дівчата і який не міг досягти успіхів у жодному виді спорту. На тобі досі залишилися шрами від тих

несправедливостей, які тобі довелося витерпіти протягом твого життя. Але хіба в цьому є щось добре?

- Звідки ти знаєш, що таке було в моєму житті?

- Та знаю. По очах бачу. І нічого корисного це тобі не дало. Нічого, крім постійного бажання жаліти себе, адже ти був жертвою сильніших за тебе. Або бажання помститися тим, хто тебе кривдив. Тобі не здається, що ти тільки марнуєш свій час?

- А мені здається, що я поведуся так, як має поводитися людина.

- Можливо, і справді ти поводишся, як людина. Але така поведінка не є ані розумною, ані розважливою. Цінуй час, який тобі даровано прожити на цій землі, знай, що Бог завжди всіх прощав, прощай і ти.

Дивлячись на натовп, який зібрався в мегамаркеті на Єлисейських Полях, де я роздавав автографи, я думав: скільком із цих людей випало пережити досвід, який довелося пережити мені зі своєю дружиною?

Дуже небагато. Можливо, одному або двом. Проте навіть за таких обставин більшість упізнають себе в багатьох ситуаціях, описаних у моїй новій книжці.

Писати – одна з найсамітніших професій у світі. Один раз на два роки я сідаю перед комп'ютером, оглядаю невідоме море своєї душі, бачу, що на тому морі видніються кілька островів – ідей, які розвиваються й готові бути дослідженими. Тоді я сідаю у свого човна, який називається Словом, – і вирушаю до найближчого з таких островів. Пливучи до нього, я зустрічаюся з течіями, вітрами, штормами, але веслюю з останніх сил, хоч і усвідомлюю, що збився зі шляху, й острова, до якого я прямував, уже немає на моєму обрії.

Але хай там що, а повернути назад я не можу, я повинен плисти далі й далі, бо інакше я заблукаю посеред океану, – у ці хвилини переді мною виникають жахливі сцени, де я розбалакую про свої колишні успіхи або гостро критикую нових письменників, бо сам не маю мужності писати нові книжки. Хіба я не мріяв стати письменником? Я просто повинен створювати фрази, абзаци, розділи, пишучи до самої смерті, не дозволяючи, щоб мене паралізували успіх, невдача або чиїсь підступи. У чому ще я міг би знайти сенс свого життя? Купити собі млин на півдні Франції й плекати свій сад? Виступати з лекціями, бо говорити легше, аніж писати? Відійти від світу обмірковано, у таємничий спосіб, щоб створити легенду, якою я зможу пишатися?

Спонукуваний цими лякливими міркуваннями, я відкриваю в собі силу й мужність, про існування яких навіть не здогадувався: вони допомагають мені проникнути в невідомі куточки моєї душі, я дозволяю, щоб течія несла мене, й нарешті підганяю свого човна до острова, до якого плыв від самого початку. Протягом днів і ночей я описую те, що бачу, запитуючи себе, навіщо я це роблю, знову й знову повторюючи, що не варто докладати таких зусиль, що я більше нічого нікому не повинен доводити, що я вже досяг усього, чого прагнув – і багато більшого, аніж мріяв.

Я помічаю, що процес написання першої книжки повторюється щоразу: я прокидаюся о дев'ятій годині ранку, з наміром сісти за комп'ютер відразу після того, як вип'ю каву; читаю газети, йду прогулятися, заходжу до найближчого бару, щоб поговорити з людьми, повертаюся додому, дивлюся на комп'ютер, згадую про те, що треба зателефонувати кільком людям, дивлюся на комп'ютер, але вже час обідати, я їм, думаючи, що мав би сісти за комп'ютер ще об одинадцятій ранку, але зараз мені треба трохи поспати, і я прокидаюся о п'ятій годині дня, нарешті вмикаю комп'ютер, хочу перевірити електронну пошту й відкриваю, що мій зв'язок із Інтернетом порушено, отже, мені треба вийти з дому й пройти десять хвилин туди, де я зможу вийти в Інтернет, але, щоб очистити свою совість і стерти з неї відчуття провини, чи не варт мені спершу все ж таки сісти за комп'ютер і попрацювати над книжкою бодай півгодини?

Я починаю з обов'язку – але несподівано робота мене захоплює, і я вже не зупиняюся. Служниця кличе мене вечеряти, я прошу, щоб вона не відволікала мене від діла, через годину вона знову мене кличе, я голодний, проте хочу написати ще бодай один рядок, одну фразу, одну сторінку. Коли я сідаю за стіл, страва вже заохолола, швидко вечеряю й повертаюся до комп'ютера – але тепер я вже не контролюю своїх кроків, я проник у саму глибину острова, щось штовхає мене по його стежках, я зустрічаюся з речами, про які ніколи не думав і не мріяв. П'ю каву, випиваю ще одну філіжанку й о другій годині ночі нарешті перестаю писати, бо очі мені вже злипаються.

Лягаю в ліжку, ще з годину обмірковую й занотовую те, що завтра напишу в наступному розділі, хоч ці нотатки ніколи не стають мені в пригоді, вони допомагають мені лише спорожнити мозок перед тим як прийде сон. Обіцяю собі, що завтра почну працювати не пізніше одинадцятої ранку. Але наступного дня все повторюється: прогулянка, розмови, обід, пообідній сон, почуття провини, роздратування з приводу порушення зв'язку з Інтернетом, спроба витиснути з себе першу сторінку й таке інше.

Я й не помічаю, як минають два, три, чотири, одинадцять тижнів, знаю, що я близький до фіналу, мене опановує відчуття порожнечі, притаманне людині, яка щойно перевела у слова те, що повинна була зберігати тільки для себе. Мені залишається написати останню фразу – і я її пишу.

Коли я раніше читав у біографіях письменників: «Книжка пишеться сама, письменник лише переносить її на папір», я думав, що письменники так кажуть із метою прикрасити свій факт. Але сьогодні мені відомо, що це щира правда, ніхто не знає, чому течія винесла його саме до цього острова, а не до того, до якого він сподівався допливти. Потім я починаю нещадно редагувати та скорочувати свій текст, а коли мені вкрай набридає читати одні й ті самі слова, надсилаю рукопис у видавництво, щоб там іще раз відредагували його й опублікували.

І на мій превеликий подив, інші люди шукали цей самий острів і знайшли його в моїй книжці. Вони розповідають про неї одне одному, протягуючи таємничий ланцюг і те, що письменник вважав своїм особистим надбанням, перетворюється на місток, на корабель, завдяки яким душі мандрують і зустрічаються одна з одною.

Відтепер я вже не людина, що заблукала посеред розбурханого моря. Через своїх читачів я зустрічаюся із самим собою, я спроможний зрозуміти те, що написав, лише тоді, коли й інші це зрозуміють – ніяк не раніше. У рідкісні хвилини, як та, що скоро настане, мені щастить подивитися бодай одному з таких людей у вічі й зрозуміти, що моя душа не самотня.

У призначений час я почав ставити автографи на своїх книжках. Я обмінюся з цими людьми лише одним швидким поглядом, але між нами щоразу виникає відчуття співучасті, радісного взаєморозуміння, глибокої поваги. Потиски рук, іноді навіть листи або письмові відгуки. Через півтори години я прошу дати мені кілька хвилин перепочинку, ніхто не протестує, мій видавець (як уже стало традицією в ті дні, коли я роздаю автографи) розпоряджається принести по келиху шампанського на кожного, хто стоїть у черзі (я домагався, щоб цю традицію запровадили й у інших країнах, але мені завжди відповідали, що французьке шампанське надто дороге й погоджувалися частувати любителів автографів лише мінеральною водою, що, зрештою, також є виявом поваги).

Я повертаюся за стіл. Минають іще дві години, а я всупереч сподіванням тих, котрі спостерігають за церемонією, зовсім не стомився – навпаки, я сповнений енергії і міг би робити цю справу і протягом ночі. Але книгарня вже зачинила двері, черга закінчується, всередині залишилося лише людей сорок, які перетворюються на тридцять, двадцять, одинадцять, п'ять, чотири, три, два... і зненацька я зустрічаюся очима з тим, хто переді мною стоїть.

– Я чекав до самого кінця. Хотів підійти до вас останнім, бо маю доручення.

Я не знаю, що йому сказати. Дивлюся вбік, де вже чекають мене видавці, представники торговельної фірми та книгарі. Вони весело розмовляють – незабаром ми підемо вечеряти, пити, ділитися враженнями від сьогоднішнього дня, розповідати про цікаві події, що відбулися, поки я роздавав автографи.

Я ніколи не бачив його раніше, але знаю, хто він такий. Веру книжку з його руки й надписую:

«Михаїлові – зі широю приязню».

Я не кажу нічого. Я не хочу втратити його – а кожне слово, кожна фраза, кожен необережний рух може призвести до того, що він піде й більш ніколи не повернеться. За якусь частку секунди я зрозумів, що він і тільки він може врятувати мене від цього благословенного – або проклятого – наслання, бо він і тільки він знає, де перебуває тепер Заір, і я нарешті зможу поставити йому запитання, які досі ставив лише самому собі.

– Я лише хотів сказати вам, що з нею все гаразд. І вона, думаю, уже прочитала вашу книжку.

Видавці, торговці, книгарі підходять до мене. Обіймають мене, кажуть, що сьогодні був незвичайний день. Тепер треба відпочити, випити, обмінятися враженнями, відсвяткувати успіх.

– Я хотів би запросити цього читача повечеряти з нами, – кажу я. – Він був останнім у черзі, й він представлятиме всіх тих, котрі сьогодні одержали мій автограф.

– Я не можу. У мене зустріч.

І він обернувся до мене з трохи наляканим поглядом.

– Я прийшов лише передати вам послання.

– Яке послання? – запитує один із книгарів.

– Він ніколи нікого не запрошує! – каже мій видавець. – Тож скористайтеся нагодою, ходімо з нами вечеряти!

– Дякую, але в мене зустріч щочетверга.

– О котрій?

– Через дві години.

– І де вона має відбутися?

– У вірменському ресторані.

Мій водій – а він вірменин – запитує, у якому саме, і каже, що туди їхати лише п'ятнадцять хвилин від того закладу, в який ми йдемо вечеряти. Усі хочуть зробити мені приємність: вони вважають, що коли я когось запрошую, людина повинна бути глибоко вдячною мені за таку честь, а всі інші справи відкласти на інший день.

– Як вас звуть? – запитує Марі.

– Михаїл.

– Михаїле, – і я бачу, що Марі зрозуміла все, – ви підете з нами принаймні на годину. Ресторан, де ми вечерятимемо, зовсім близько від того місця, де у вас призначена зустріч. Потім наш водій відвезе вас туди, куди ви йому скажете. Але, якщо захочете, ми скасуємо наше замовлення й усі разом повечереємо у вірменському ресторані. Тоді вам не треба буде нікуди поспішати.

Я не відводжу погляду від цього чоловіка. Він не надто гарний і не надто поганий. Не надто високий і не надто низький. Одягнений у чорний костюм, простий і елегантний, а під елегантністю я розумію цілковиту відсутність будь-яких нашивок чи наклейок.

Марі підхоплює Михаїла під руку й прямує до виходу. У книгаря ще залишився цілий стос примірників моєї книжки від читачів, які не змогли сьогодні прийти, – їх я мав надписати, – але я обіцяю прийти наступного дня. Ноги

мені тремтять, серце калатає, мов несамовите, а мені ж треба вдавати, що зі мною все гаразд, що я дуже задоволений своїм успіхом, що з цікавістю дослухаюся до всіх коментарів. Ми перетинаємо Єлисейські Поля, сонце сідає за Тріумфальною аркою й, неспроможний сам собі пояснити чому, я вважаю, що це мені знак, добрий знак.

Чому мені так хочеться поговорити з цим чоловіком? Персонал видавництва розмовляє зі мною, я відповідаю їм машинально, ніхто не помічає, що думки мої перебувають десь далеко, що я намагаюся зрозуміти, з якої причини я запросив до нашого столу того, кого мав би ненавидіти. Певно, я хочу довідатися, де Естер? А може, хочу помститися цьому молодикові, такому начебто невпевненому в собі, такому розгубленому, але ж навіть такий невпевнений і розгублений, він зміг забрати від мене жінку, яку я кохаю? А може, я хочу довести собі самому, що я кращий, набагато кращий, ніж він? А може, хочу переконати його, щоб він умовив мою дружину повернутися до мене?

Я неспроможний відповісти на жодне з цих запитань, і це не має анінайменшої ваги. Досі я промовив лише одну фразу: «Я хотів би запросити цього читача повечеряти з нами». Я багато разів уявляв собі таку сцену: я зустрічаюся з цими двома, хапаю його за горло, даю йому ляпас, принижую його на очах у Естер; або терплю поразку в бійці з ним – і нехай Естер бачить, що я страждаю, б'ючись за неї. Я уявляв собі сцени бійки, або вдаваної байдужості, або публічного скандалу, але ніколи в моїй голові не виникала фраза: «Я хотів би запросити його повечеряти з нами».

Мені немає потреби сушити собі голову над тим, про що запитувати його далі, досить тепер спостерігати за Марі, яка йде на кілька кроків попереду мене, попідруч із Михаїлом, так ніби вона його кохана. Вона не дозволить йому піти, й водночас я себе запитую, навіщо вона допомагає мені в такий спосіб – знаючи, що зустріч із цим молодиком може допомогти мені з'ясувати, де тепер перебуває моя дружина.

Ми прийшли. Михаїл намагається сісти якнайдалі від мене, мабуть, щоб уникнути розмови зі мною під загальний гомін. Веселощі, шампанське, горілка й кав'яр – я дивлюся меню і з жахом розумію, що лише на закуски книгар витратив близько тисячі доларів. Під час загальної розмови Михаїла запитують, якої він думки про сьогоднішній вечір, він відповідає, що вечір йому подобається, його запитують про книжку, й він каже, що вона дуже йому подобається. Потім про нього забувають, і спрямовують усю увагу на мене й запитують, чи я задоволений організацією зустрічі з читачами, чи добре діяла охорона. Мое серце калатає, мов несамовите, але мені вдається зберігати зовнішній спокій, дякувати за досконалий задум сьогоднішньої церемонії та його втілення в життя.

Півгодини розмов, чимало випитих келишків горілки, і я помічаю, що напруженість Михаїла значно пом'якшилася. Він уже не в центрі уваги, йому вже не треба казати нічого, він ще трохи потерпить тут, а тоді непомітно піде. Я знаю, він не збрехав щодо вірменського ресторану, й тепер у мене є слід. Моя дружина досі в Парижі! Я намагаюся бути люб'язним, намагаюся здобути його довіру, початкова напруженість зникає.

Минає година. Михаїл дивиться на годинник, і я розумію, що зараз він піде. Я повинен зробити щось – і негайно. Щоразу, коли я дивлюся на нього, він

здається мені все більш незначущим, і я все менше розумію, як могла Естер проміняти мене на чоловіка, що здається таким далеким від дійсності (вона казала мені, ніби він володіє якимись «магічними здібностями»). Хоч мені й нелегко вдавати, ніби я втішаюся розмовою з тим, кого маю всі підстави вважати своїм ворогом, проте я повинен зробити щось.

– Нам хотілося б більше довідатися про нашого читача, – кажу я, звертаючись до людей за столом, за яким негайно запанувала тиша. – Він святкує сьогодні з нами й незабаром піде, а досі майже нічого не розповів нам про своє життя. Чим ви займаєтеся?

Михаїл, хоч і перекинув уже чимало келишків із горілкою, схоже, вмить протверзів.

– Я організовую зустрічі у вірменському ресторані.

– Тобто?

– Розповідаю зі сцени всілякі історії. І заохочую тих, хто мене слухає, також розповідати свої історії.

– Я роблю те саме у своїх книжках.

– Я знаю. Саме це мене й зблизило з...

Зараз він скаже з ким!

– Ви народилися тут? – запитує Марі, уриваючи його на середині фрази («...зблизило з вашою дружиною»).

– Я народився у степах Казахстану.

Казахстан. Цікаво, у кого вистачить мужності запитати, де він, той Казахстан?

– А де той Казахстан? – запитує представник торговельної фірми.

Блаженні ті, хто не приховує свого невігластва.

– Я чекав цього запитання, – сказав Михаїл, весело блиснувши очима. – Завжди, коли я кажу, що там народився, через десять хвилин розповідають, що я приїхав із Пакистану або Афганістану. Але моя країна розташована в Середній Азії. Там живуть чотирнадцять мільйонів людей на території, в багато разів більшій за територію Франції з її шістдесятьма мільйонами.

– Мабуть, там ніхто не нарікає на тісноту, – сміючись, зауважив мій видавець.

– Протягом двадцятого сторіччя там ніхто не мав права нарікати ні на що, навіть якби хотів. По-перше, коли комуністичний режим покінчив із приватною власністю, худобу залишили в степах і сорок шість цілих і вісім десятих відсотка жителів країни померли від голоду. Ви мене чуєте? Близько половини населення моєї країни померло від голоду між тисяча дев'ясот тридцять другим і тридцять третім роками.

За столом запанувала мовчанка. Але трагедії лягають на пам'ять важим тягарем, і один із присутніх вирішив змінити тему розмови. Проте я наполягаю, щоб «читач» і далі розповідав нам про долю своєї країни.

– А який він, степ? – запитую.

– Неозорі рівнини, майже не вкриті рослинністю. Ви це повинні знати.

Я знаю, але такий мій спосіб щось запитувати, підтримувати розмову.

– Я пригадав дещо про Казахстан, – сказав мій видавець. – Якийсь час тому я одержав листа від письменника, котрий там живе; він писав про атомні випробування, здійснювані в тих степах.

– Земля й душа нашої країни просякли кров'ю. Там змінили багато такого, чого не можна було змінювати, й нам доведеться платити за це високу ціну протягом багатьох поколінь. Ми там натворили такого, що знищили ціле море.

Тут настала черга втрутитися Марі:

– Ніхто не може знищити море.

– Мені двадцять п'ять років, тобто я прожив лише життя одного покоління, але й за цей відносно короткий час вода, яка була там мільйони років, перетворилася на пиліку. Правителі комуністичного режиму вирішили змінити напрям течії двох річок, Аму-Дар'ї та Сир-Дар'ї, щоб використати їхні води для зрошення плантацій бавовни. Вони не досягли своєї мети, та було вже пізно – море перестало існувати, й оброблені землі перетворилися на пустелю. Нестача води спричинила цілковиту зміну тамтешнього клімату. Сьогодні грандіозні піщані бурі щороку висипають на ті землі по сто п'ятдесят тисяч тонн солі та пиліки. П'ятдесят мільйонів людей у п'яти країнах потерпіли від безвідповідального – але безповоротного – рішення совіцьких бюрократів. Ті рештки води, які збереглися, тепер отруєні, стали джерелом різних захворювань.

Я подумки занотував собі те, що він розповідав. Цей матеріал міг пригодитися для якоїсь із моїх лекцій. Михайл провадив, і в тоні його голосу звучали радше не екологічні, а трагічні ноти.

– Мій дід розповідає, що Аральське море колись називали Синім за колір його води. Тепер його немає, проте люди не хочуть кидати свої оселі й переселятися в якесь інше місце. Вони досі мріють про хвилі, про рибу, досі зберігають рибальські снасті й розмовляють про човни та принаду для риби.

– Але випробування атомної зброї справді там відбувалися? – домагається мій видавець.

– Гадаю, всі, хто народився в моїй країні, знають про те, що довелося пережити їхній землі, бо вона залита кров'ю. Протягом сорока років наші рівнини тремтіли під вибухами ядерних і термоядерних бомб – до тисяча дев'ястот вісімдесят дев'ятого року їх там вибухнуло чотириста п'ятдесят шість. Сто шістнадцять із тих вибухів були здійснені у відкритій

атмосфері, їхня загальна потужність у дві з половиною тисячі разів перевищувала потужність атомної бомби, скинутої на японське місто Хіросіму під час Другої світової війни. Тисячі людей зазнали радіоактивного зараження, потерпіли від раку легень, а тисячі дітлахів народилися з порушеннями функцій рухомості тіла, а іноді й без рук або ніг, із психічними відхиленнями.

Михаїл подивився на годинник.

– Прошу пробачення, але я мушу йти.

Половина столу висловлює жаль, вважаючи, що розмова стала цікавою. Друга половина задоволена: безглуздо говорити про сумні речі в такий веселий і радісний вечір.

Михаїл дякує всім кивком голови й обіймає мене. Він робить це не з якоїсь особливої любові до мене, а щоб непомітно прошепотіти:

– Як я вам уже сказав, із нею все гаразд. Не турбуйтеся.

* * *

– «Не турбуйтеся» – він мені сказав! А чого мені турбуватися – через жінку, що мене покинула? Через яку мене допитувала поліція, друкувалися мої фото на перших сторінках скандальних газет і на обкладинках бульварних журналів, через яку я страждав багато днів і ночей, мало не втратив усіх своїх друзів і...

Кінець ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, купив полную легальную версию (http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=22037331&lfm=362673004) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.